वृद्धवृद्धाहरुको सामाजिक अवस्था:

द्रौपदा कुमारी लोहनी लक्ष्मीनारायण वृद्धाश्रम, दाङमा रहेका वृद्धवृद्धाहरुको अवस्थाबारे

एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तगत

समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको शोधपत्र लेखन (SA540) विषयको आंशिक आवश्यकता परिपूतिका लागि,

केन्द्रीय समाजशास्त्र विभागमा प्रस्तुत

शोधपत्र

प्रस्तुतकता:

अञ्जु थापा

केन्द्रीय समाजशास्त्र विभाग

रोल नं. : ७५/ २०६६ – ६७

परीक्षा रोल नं. २८२३२९

त्रि.वि. रजिष्ट्रेशन नं. : २७६५५-९३

२०७५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

केन्द्रीय समाजशास्त्र विभाग

कोतिपुर,काठमाण्डौ

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविको तथा समाजशास्त्र संकाय अन्तगत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपुतिको लागि अञ्जु थापाले तयार गनुभएको**वृद्धवृद्धाहरुको सामाजिक अवस्था : द्रौपदाकुमारी लोहनी लक्ष्मीनारायण वृद्धाश्रम दाङमा रहेका वृद्धवृद्धाहरुको अवस्थाबारे एक समाजसास्त्रीय अध्ययन**शीषकको शोधपत्र मेरो निदशन र सुपरीवेक्षणमा तयार भएको हो। यसथ यसको आवश्यक मुल्याङ्कनको लागि सिफारिस गदछु ।

....

सुदीप सिंह नकर्मी

शोधपत्र निदशक

केन्द्रीय समाजशास्त्र विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

केन्द्रीय समाजशास्त्र विभाग

कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा समाजशास्त्र संकाय अन्तगत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूतिको लागि अञ्जु थापाले तयार गनुभएको**वृद्धवृद्धाहरुको सामाजिक अवस्था : द्रौपदाकुमारी लोहनी लक्ष्मीनारायण वृद्धाश्रम दाङमा रहेका वृद्धवृद्धाहरुको अवस्थाबारे एक समाजशास्त्रीय अध्ययन**शीषकको शोधपत्र आवश्यक मुल्याङ्कन गरी उचित ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

स्वीकृत गन

नाम	**हस्ताक्षर**
१) शोधपत्र निदशक : सुदीप सिंह नकर्मी	....
२)वाह्य परीक्षक : प्रेम बहादुर चलाउने	....
३)विभागीय प्रमुख : प्रा. डा.तुल्सीराम पाण्डे	....

कृतज्ञता ज्ञापन

वृद्धवृद्धाहरुको सामाजिक अवस्था: *द्रौपदा कुमारी लोहनी लक्ष्मीनारायण वृद्धाश्रम दाङमा रहेका वृद्धवृद्धाहरुको अवस्था बारे एक समाजशास्त्रीय अध्ययन* 'शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय,केन्द्रीय क्याम्पसको मानविकी संकायको समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूति गनको लागि तयार गरेको हुँ ।यस शोधपत्र लेखनको लागि आफ्नो समय दिएर यस शोधपत्रमा सल्लाह,सुझाव, निदशन दिईमागनिदशन गनुहने शोधपत्र निदशक आदरणीय गुरू श्री सुदीपसिंह नकर्माप्रति हृदयदेखि नै कृतज्ञता ज्ञापन गदछु ।

यसै गरी शोधपत्र तयार गन क्रममा सोधेका प्रश्नहरुको उत्तर दिइ सहयोग गन द्रौपदाकुमारी लक्ष्मीनारायण वृद्धाश्रममा रहनु हने श्रदेय वृद्धवृद्धाहरुका साथै त्यस वृद्धाश्रममा कायरत कमचारीहरुमा पनि हादिक आभार व्यक्त गदछु।यस शोधपत्रका लागि आवश्यक पन पुस्तक पुस्तिका तथा प्रकाशित शोधपत्र उपलब्ध गराई सहयोग पुऱ्याउने त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय पुस्तकालयलाई पनि आभार व्यक्त गन चाहन्छु ।

यो शोधपत्र तयार गनका लागि सामग्रीहरु जुटाउनमा सहयोग गन साथीलाई हृदयदेखि धन्यवाद दिन चाहन्छु।त्यसै गरी यस शोधपत्र तयार गन क्रममा हरबखत, हरसम्भव सहयोग गनुहने,छोटो समयमा शोधपत्र तयार पान लक्ष्य पूरा गन अनुकुल वातावरण मिलाउनहरपल तयार रहनु हने जीवन साथी प्रति ऋणी छु । यो शोधपत्र तयार पादाका बखत हरप्रहर,हरप्रकारले धैयताका साथ साथदिने मेरा मुटुका टुक्राहरु अभिज्ञा, अश्विनी,अभिषेक अझ त्यसमा पनि आफ्नो स्कुल बिदाको समयलाई मेरा लागि कम्प्युटर टाइपिङमा लगाई मद्दत गन छोरी अश्विनी विशेष धन्यवादका पात्र छन् ।

....

अञ्जु थापा

शोधार्थी

विषय सूचि

सिफारिस पत्र .... **II**

स्वीकृति पत्र .... **III**

कृतज्ञता ज्ञापन .... **IV**

विषय सूचि .... **V**

तालिकाहरूको सूचि .... **VIII**

चित्रहरूको सूचि .... **VIII**

अध्याय एकपरिचय **1**

११. पृष्ठभूमि 1
१२. समस्याको कथन 3
१३. अध्ययनको उद्देश्य 5
१.४ अध्ययन क्षेत्र 6
१.५ अध्ययनका सीमा 6
१.६ अध्ययनको महत्व 6
१.७ अध्ययनको संगठनात्मक ढाँचा 7

अध्याय दुई पूव साहित्य समीक्षा **8**

२समीक्षा साहित्य सन्दभ १ 8
२वृद्धाश्रमको आवश्यकता १.१. .... *9*
२नीतिगत व्य २.१.वस्था *11*
२खाका अवधारणात्मक २. 20

अध्याय तीन अनुसन्धान पद्धति **22**

३औचित्य छनौटको क्षेत्र अध्ययन १. 22
३अनुसन् २.धान ढाँचा 22
३स्रोतहरू र प्रकृति तथ्यांकको ३. 23
३छनोट नमुना र जनसंख्या ४. 23
३ तथ्याङक ५.सङ्कलन विधि 23

३सनीयताविश्व र प्रमाणिकता ६. 24
३प्रस्तुतिकरण तथा षणविश्ले तथ्याङ्क ७. 25
अध्याय चार तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण 26
४विवरण संक्षिप्त वृद्धाश्रमको १. 26
४.१ १.व्यवस्थापन........ 27
४जनशक्ति २.१. 29
४व्याख्यारविश्लेषण तथ्याङ्कको २. 29
४.२१.. आश्रमबासीका प्रकार........ 29
४ .२वृद्धवृद्धाहरुको जात जाति २........ 30
४.२वृद्धवृद्धाहरुको उमेर अनुसारको विवरण ३. 32
४मातृभाषाको आधारमा बृद्धबृद्धाहरुको विवरण ४.२........ 33
४वृद्ध वृद्धाहरुको शैक्षिक विवरण ५.२. 34
४वृद्ध वृद्धाहरुको वैवाहिक स्थिति ६.२........ 35
४वृद्ध वृद्धाहरुको स्वास्थ्य स्थिति विवरण ७.२. 36
४वृद्ध वृद्धाहरुको आश्रममा आउनु पन कारणको विवरण ८.२. 37
४क्षेत्रगत आधारमा आश्रममा प्रतिनिधित्वको विवरण ९.२. 38
४/घर फर्कन चाहने १०.२.नचाहने वृद्ध वृद्धाहरुको विवरण 39
४वृद्ध वृद्धाहारुको आथिक स्थिति ११.२. 40
४आश्रित हनु अघिको पेशाको विवरण १२.२. 41
अध्याय पाँच आश्रम जीवन सम्बन्धी अध्ययन........ 43
५.१ बृद्धाश्रमको दैनिक जीवन........ 43
५.२ बृद्धाश्रमको भोजनको व्यवस्था........ 43
५.३ औषधी उपचारको व्यवस्था........ 44
५.४ आश्रममा आश्रितहरु बिचको सम्बन्ध 44
५ ५.आश्रममा बृद्ध बृद्धाको आम्दानी........ 44
५.६ बृद्ध बृद्धा र आश्रम भवन........ 45
५अवस्था संरचनागत वृद्धाश्रमको ७........ 46
५ ८.वृद्धाश्रमका समस्याहरु........ 47
५सम्बन्ध कमचारीको कायरत आश्रममा र बृद्धबृद्धा ९. 47
५१०. आश्रित तथा परिवार नातेदार बीचको अन्तरक्रिया........ 48
५११. वैयक्तिक अध्ययन 48

५ .वैयक्तिक अध्ययन नं १.११.१ .... *48*
५ .वैयक्तिक अध्ययन नं २.११.२ .... *49*
५वैयक्ति ३.११.क अध्ययन नं३ .... *49*
५ .वैयक्तिक अध्ययन नं ४.११.४ .... *50*

अध्याय छः सारांश 52

निष्कष *53*

सन्दभ सूचि 1

पुस्तक, पत्रिका, लेखरचनाहरू: *1*
संविधान, ऐन र नियमहरु *2*
काय पत्रहरु, प्रतिवेदनहरू *2*
पूव शोधकायहरू *2*

अनुसूचीहरू 4

अनुसूचि -१ आश्रितहरुलाई सोधिएको प्रश्नावली 4
अनुसूचि – २ बृद्धाश्रममा आश्रितहरुको परिचयपत्र 6
अनुसूचि ३ वृद्धाश्रमका तस्विरहरु 7

तालिकाहरूको सूचि

तालिका शिषक	पाना संख्या
तालिका नं.१प्रदेशगतवृद्धाश्रमहरू र त्यहाँ आश्रित वृद्धवृद्धाहरूको संख्या	2
तालिका नं. २आश्रमबासीका शारीरिक अवस्थाको प्रकार	29
तालिका नं. ३वृद्धवृद्धाहरुको जात जाति	30
तालिका नं.४वृद्धवृद्धाहरुको उमेर अनुसारको विवरण	31
तालिका नं.५ मातृभाषाका आधारमा वृद्धवृद्धाहरुको विवरण	32
तालिका नं. ६ वृद्धवृद्धाहरुको शैक्षिक विवरण	33
तालिका नं. ७वृद्ध वृद्धाहरुको वैवाहिक स्थिति विवरण	34
तालिका नं. ८ वृद्ध वृद्धाहरुको स्वास्थ्य स्थिति विवरण	35
तालिका नं.९ वृद्ध वृद्धाहरुको आश्रममा आउनु पन कारणको विवरण	36
तालिका नं. १० भू-स्वामित्वको आकारको विवरण	39
तालिका नं.११ आश्रित हनुअघिको पेशाको विवरण	41
तालिका नं. १२ भोजन सम्बन्धी धारणा	42
तालिका नं. १३ कमचारीहरुको आश्रितसँग सम्बन्ध	46
तालिका नं. १४ आश्रित परिवार/नातेदार भेट्न आउने वा नआउने विवरण	47

चित्रहरूको सूचि

चित्र शिषक	पाना संख्या
चित्र नं. १ क्षेत्रगत आधारमा आश्रममा प्रतिनिधित्वको विवरण	37
चित्र नं. २ घर फकन चाहने/नचाहने वृद्ध वृद्धाहरुको विवरण	38

अध्याय एक

परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

बुढ्यौली लाई नेपालीमा प्रौढता, वृद्धत्व वा जरावस्था भनिन्छ।बुढ्यौलीले बूढोहने अवस्था वा बृद्ध उमेरमा प्रवेश गन अवस्थालाई जनाउँदछ।बुढ्यौली मानव जीवनचक्रको अन्तिम अबस्था हो। यो प्रकृतिप्रदत्त नियम हो।शारीरिक कमजोरी हने मान्छेले पहिलेको जस्तो फूतिका साथ हिँड्न, समाउन, सुन्न र देख्न पनि सक्दैन। यसैलाई बुढ्यौली लागेको भनिन्छ।कुनै जीव अथवा पदाथमा समयसँगै जम्मा हने परिवतनहरू लाईवृद्धावस्थाभनिन्छ।सामाजशास्त्रीय परिभाषामा बुढ्यौली एउटा जैविक, मनोसामाजिक प्रकृया हो, जो मानिसको उमेर सँगसँगै वृद्धि हँदै जान्छ (गिडिन्स्, २००६)।कसैलाई वृद्ध भनेर भन्ने मापदण्ड दुई तरिकाले बुझ्न सकिन्छः- एउटा सामाजिक उमेर र अर्को मनोवैज्ञानिक उमेर। सामाजिक उमेरले व्यक्तिको व्यवहारलाई दशाउँदछ भने मनोवैज्ञानिक उमेरले उसको अनुभवलाई दशाउँदछ तर खास उमेर भन्नाले व्यक्तिको जन्मको तिथिमितिको आधारलाई नै लिने गरिन्छ।बृद्ध वृद्धालाई औपचारिक शव्दमा नेपालमा ज्येष्ठ नागरिक भनेर सम्बोधन गन गरिन्छ। नेपालसरकारले ६० वष काटेका नागरिकलाई ज्येष्ठ नागरिकका रुपमा राखेको छ।तथ्याङ्कअनुसार हाल देशको कूल जनसङ्ख्याको नौ प्रतिशत ज्येष्ठ नागरिक छन्।नागरिकता अनुसार ६० वष पुरा गरेका नागरिकलाई महिला, बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालयले ज्येष्ठ नागरिक परिचयपत्र दिने गरेको छ (रातोपाटी, २०७५)।

समयको फेरबदलको कारण देखाई आफूलाई जन्म दिई लालनपालन गन आमा बाबुलाईआफ्नो परिवार तथा इष्टमित्रबाट बेवास्ता गरी खान, लाउन, बस्नसमेतनदिई घरैबाट निकालिएको अवस्था वा आफ्नो घरपरिवारमा सहज जीवनयापन गन असमथ भइ आफ्नो नियमित वासस्थान त्याग गरिएको अवस्थालाई वृद्धवृद्धाको वहिष्करणका रूपमा बुझ्न सकिन्छ(अधिकारी, २०१८)। यसरी वहिष्करणमा परेका वृद्धवृद्धाका लागि भनेर सरोकारवाला निकायबीच समन्वयका लागि केन्द्रीय ज्येष्ठ नागरिककल्याण समिति र सबै जिल्ला तथा स्थानीय तहमा ज्येष्ठ नागरिक कल्याण समितिगठन भएका छन्। बेसहारा ज्येष्ठ नागरिकलाई आश्रयसहितको सेवा उपलब्ध गराउनपशुपतिक्षेत्र लगायत अन्य केहि नगन्य स्थानमा सरकारी निकायका

रूपमा वृद्धाश्रम सञ्चालनभएका छन् भने संस्थाहरूको साझेदारीमा विभिन्न स्थानमा केही वृद्धाश्रमसञ्चालन भएका छन्(राजधानी दैनिक,२०१८)।

साधारणतया वृद्धाश्रम भन्नाले परिवारबाट अपहेलित अनाथ, असक्त वृद्धवृद्धाको लागि व्यबस्थापन गरिएको आवासगृह बुझिन्छ । आफन्त अथात आफ्ना मान्छे जस्लाई जिन्दगीभरिको कमाई अनि मेहनतले भरण-पोषण गरेर सक्षम बनाए पनि तिनिहरुको खट्को सहेर बस्न नसकेका अभागी वृद्धवृद्धाको सेवा गन सन्चालित आवासगृह नै वृद्धाश्रम हो(वडाल,२०१५)।

नेपालको जनगणना २०६८ अनुसार नेपालमा ज्येष्ठ नागरिकको सङ्ख्या करीब २१लाख ५४ हजार अथात कुल जनसङ्ख्याको आठ दशमलव १३ प्रतिशत रहेको छ । २०७५ माआइपुग्दा यो सङ्ख्या बढेर ३० लाख पुगेको अनुमान गरिएको छ । यीमध्ये झण्डैदुई हजार जना ज्येष्ठ नागरिक घरपरिवार बाहिर पराश्रित छन् । पराश्रितभन्नाले आफ्नो घरपरिवारबाट बिछोड भएका, परिवारबाट हेलाँ गरिएका, मानसिकसन्तुलन गुमाइ परिवारबाट विच्छेद भएर वृद्धाश्रम पुगेकादेखि आध्यात्मिकसन्तुष्टिका लागि स्वेच्छाले घर छोडी धामिक स्थलमा सञ्चालित वृद्धाश्रममाआश्रय लिई बसेकासम्म पछन् (पोखरेल,२०७५) । नेपालमा हाल सातै प्रदेशमा गरी जम्मा २८९ वटा वृद्धाश्रम, ज्येष्ठ नागरिक हेरचाह केन्द्र, क्लब, चौतारीजस्तासङ्गठित संस्था सञ्चालनमा छन् भने त्यहाँ आश्रय लिइरहेका वृद्धवृद्धाहरूको संख्या १५५९ रहेको छ।

तालिका नं. १प्रदेशगतवृद्धाश्रमहरू र त्यहाँ आश्रित वृद्धवृद्धाहरूको संख्या

प्रदेश	वृद्धाश्रम					आश्रित जनसंख्या		
	वृद्धाश्रम	दिवासेवा	निमाणाधीन	नखुल्ने	जम्मा	म.	पु.	जम्मा
प्रदेश १	२६	१८	३	५	५२	२३७	१२०	३५७
प्रदेश २	७	१०	१	६	२४	४१	२७	६८
प्रदेश ३	२३	३५	२०	४	८२	२९९	३२३	६२२
गण्डकी प्रदेश	९	२४	१९	२	५४	२३१	९८	३२९
प्रदेश ५	१४	२०	८	१	४३	७०	२९	९९
कणाली प्रदेश	३	६	५	०	१४	६	७	१३

सुदूरपश्चिम प्र.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
जम्मा	**८८**	**११९**	**६४**	**१८**	**२८९**	**९३२**	**६२७**	**१५५९**

स्रोतः राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग प्रतिवेदन , २०७५

नेपालमासञ्चालितविभिन्नवृद्धाश्रमहरूमध्ये, [illegible] [illegible]तेह्रौटेस्थितद्रौपदाकुमारीलोहनीलक्ष्मीनारायणबृद्धाश्रमदाङकासमाजसेवीजेष्ठनागरिकश्रीखगराजलोहनीकोअध्[illegible]क्ष[illegible]त्र[illegible]स[illegible]जेष्ठनागरिकसरोकारकेन्द्रद्व[illegible]द्धाश्र[illegible]माजकल्याणकेन्द्रकोरु[illegible]त्र[illegible]जिउँदोज्ञानसंग्रहालय[illegible]रू[illegible]द्धाश्र[illegible]ल्लाहरूबाटआएका[illegible]द्धा[illegible]द्धा[illegible]रु[illegible]श्र[illegible]स[illegible]बाटविभिन्नकारणलेवृद्धाश्रममाआश्रयलिइरहेकावृद्धवृद्धाहरुनैयसअध्ययनकाविषयवस्तुरहेकाछन्।

१.२ समस्याको कथन

समाजशास्त्रको सुक्ष्म अध्ययनमा समाजको प्रत्येक व्यक्तिको समाजमा उसले निवाह गन भूमिकाको अध्ययन गरिन्छ भने बृहत् अध्ययनमा सम्पूण समाजको विश्लेषण गन काय गरिन्छ । अतः समाजमा व्यक्तिको पनि उत्तिकै स्थान हन्छ, जति सम्पूण समाजको हन्छ [illegible] ज्ये[illegible]ष्ठ[illegible] उमेरसम्बन्धी एउटा पाटोको अध्ययन हो । ज्येष्ठ नागरिकलाई समाजमा विभिन्न रूपमा सम्बोधन गन गरिन्छ[illegible], [illegible]द्धा[illegible]द्धा, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]रू[illegible], [illegible]रु[illegible], [illegible]- [illegible] जस्ता शब्द ज्येष्ठ नागरिकका पयाय बनेका छन् । ज्येष्ठ नागरिक राष्ट्रका इतिहास हन्, [illegible] पाकेका अनुभवले खारिएका तथा ज्ञानसीपका भण्डार हन्। राष्ट्रनिमाणका लागि उनीहरू[illegible] ज्ञ[illegible] प्रयोग गरिनुपछ[illegible], [illegible], [illegible] [illegible], [illegible]रु[illegible], [illegible], [illegible], रीतिरिवाज आदिमा निभर रहन्छ। यी कुराहरूको समुचित प्रबन्ध विना उज्ज्वल समाजको कल्पनासम्म पनि गन सकिंदैन त्यसकारण इत्यादि कुराको प्रबन्ध मिलाउनका लागि ज्येष्ठ नागरिकको [illegible], [illegible] काम गनु आवश्यक हन्छ।

हन त नेपाली समाजमा वृद्ध मातापिताको सेवा गन संस्कार रहँदै आएको छ । आफूभन्दा ठूलालाई सम्मान गन संस्कृति छ । “[illegible]रु[illegible], [illegible], [illegible], [illegible]” [illegible]

भनाइहरू जनजिब्रोमा झुण्डिएका छन् । तथापि सामा□□, आथिक संरचनामा आएका परिवतन देखा पदछ । पूव आधुनिक समाजको तुलनामा वतमान आधुनिक समाजमा ज्येष्ठ नागरिकको सम्मान र शक्तिमा कमी □□□ □ □ ज्ञ□□□□□□, नीतिनिमाण र निणय प्रकृयामा उनीहरूको भूमिका गौण बनेको छ ।

□□□सराइको कारणले गदा शहरीक्षेत्रमा ज्येष्ठ नागरिकहरूको चाप बढ्दो छ । संयुक्त परिवार प्रणालीको सट्टा क्रमशः एकल परिवार प्रणालीको विकास हँदैछ । जसले गदा ज्येष्ठ नागरिकमध्ये पनि □□ □□□□□□□ ज्येष्ठ नागरिकको समस्या ज्यादै जटिल बन्दै गएको छ । फरक–□□□ □□□□□□, आथिकस्थितिमा ज्येष्ठ □□□f□□□ □□र□□ □□□ □□□–फरक खालका छन् । गरीब तथा ग्रामीण परिवेशका ज्येष्ठ नागरिकका लागि □□□□ □□□, स्वास्थ्य उपचारको समस्या प्रमुख बन्नसक्छ भने आफ्ना छोराछोरी, □□□□□□□□ □□□ □□□□□□□□□□□□रू□□ □□□□□ □□□, □□ र असुरक्षित अवस्था महसुस गरेको पाइन्छ । त्यसैगरी शहरी परिवेशमा जहाँ छोराबुहारी पढाइ या जागिरमा जाने परिवारमा ज्येष्ठ नागरिकलाई दिनभर घरमा एक्लै बस्नुपन तथा समय बिताउन गाह्रो हने अशक्त भएमा औषधि पानी दिनेसम्म पनि सहयोगी नहने अवस्था पनि रहेको छ । □द्धवृद्धाको सम्पत्ति □भएमा परिवारले हेरचाह गन सम्पत्ति छैन भने सबैले छिः□□□ □□□□□ □□□ □□, □□□□त्र □□□□, समाजको बोझको रूपमा लिने गरेको पनि पाइन्छ ।

उमेर ढल्किनु भनेको दुःखले सताउँदै जाने अवस्था हो भन्ने भावनाको विकास भएको देखिन्छ । □□□□□ □□वृत्त भएका कमचारीमा पनि सामाजिक तथा पारिवारिक रूपमा एक्लो भएको महशु□ □□ □□□ मानसिक तनावका समस्या बढ्दै गएको देखिन्छ । लैङ्गिक दृष्टिकोणले हेदा महिला ज्येष्ठ नागरिकको अवस्था बढी नाजुक देखिन्छ । विधवा वा एकल जीवन बाँच्न बाध्य महिलामा त झ□□□□ □□□□□ □□□□ □□□न□□ नातिनातिनालाई काखमा राखेर मायाले हकाउने हँदा हजुरबा-आमा र नातिनातिनाको पुस्ताबीच राम्रो सम्बन्ध रहेको हन्छ तापनि पारिवारिक बनावट र सामाजिक संरचनामा आएको परिवतनका कारण यी दुई पुस्ताबीच हने त□□प्रकारको अन्तरक्रियात्मक सम्बन्ध□□ □□र□□□कमी आउनुले पुरानो पुस्ता र नयाँ पुस्ताबीचको सम्बन्धमा □□□□□ □□□□ □□ □□□□□ □f□□□□ □द्ध□द्ध□□□ देखेर केटाकेटी तसने अवस्थासमेत उत्पन्न भएको छ ।

यसरी नयाँ परिवतनले ल्याएका सामाजिक, □□र□□□□ □□□□□□□रू□□ □□श□षण गद ज्येष्ठ नागरिकको जीवन कसरी सुखमय बनाउन सकिन्छ भन्नेकुरा चिन्तन गनुपन बेला आएको छ । यसै क्रममा द्रौपदा कुमारी लोहनी लक्ष्मीनारायण बृद्धाश्रमले कतिपय ज्येष्ठ नागरिकहरूको अन्धकारमय तथा कष्टकर जीवनलाई सहज

[illegible] वषदेखि सेवा दिँदै आएको छ। यो अध्ययन यिनै पक्षहरू र यहाँ आश्रित ज्येष्ठ नागरिकहरूको सामाजिक तथा स्वास्थ्य स्थितिसँग केन्द्रित भएर गरिएको छ । साथै यस आश्रममा आश्रित ज्येष्ठ नागरिकहरू के कस्तो परिस्थितिमा आश्रममा आए र उनीहरूको दिनचया कस्तो प्र[illegible] भनेर बुझ्ने यस अध्ययनको मूल पक्ष हो। पारिवारिक सँस्थाको परिवतन सँगै वृद्धहरुको परिस्थितिमा पनि बिस्तारै ह्रासोन्मुख अवस्थाको सिजना हदै गरेको बतमान अवस्थामा वृद्धहरुको अवस्था सुधार गन हामी आवश्यक मात्रामा सकृय हन सकेका छैनौ । नेपालमा वृद्धवृद्धाहरुलाई सम्मान गन परम्परा भएता पनि युग अनुकूलको चुनौतिको सामना गन आवश्यक अध्ययन अनुसन्धानको अत्यन्त खाँचो रहेको छ। त्यसैगरी वृद्धवृद्धा सम्बन्धी जनचेतनाको स्तर पनि ज्यादै न्युन रहेको पाइन्छ । यस परिप्रेक्ष्यमा, [illegible] अवस्था के कस्तो छ, उनीहरूको आथिक, [illegible], राजनैतिक अधिकारहरू कसरी स्थापित भएका छन् वा छैनन्, उनीहरूले पाउनुपन न्यूनतम मानवाधिकार प्राप्त गन सके कि सकेनन् भनेर समाजका सचेत वग र राज्यले खोजीनिति गन र उपयुक्त समाधा[illegible] अवलम्वन गनुपदछ। तर सबै ठाऊँमा यस्तो किसिमको अध्ययन भैरहेको हँदैन। त्यसैले यस अनुसन्धानबाट एक वृद्धाश्रममा रहेका वृद्धवृद्धाहरूको बारेमा बुझ्न थप योगदान मिल्नेछ।

१.३ अध्ययनको उद्देश्य

[illegible], [illegible]हरूले आफ्नो जीवनभर सिंचित गरेका [illegible], प्र[illegible], रेखदेख प्राप्त गन सके कि सकेनन् भनेर हेन [illegible] प्रश्न [illegible] यसैगरी दोस्रो प्रश्नबाट वृद्धवृद्धाहरूले आफ्ना सन्तति र समाजबाट के कस्ता अपेक्षा राखेका हन्छन् र ती अपेक्षाहरू सन्ततीहरूबाट पुरा भए भएनन् [illegible]कुरा खोतल्ने प्रयास गरिए[illegible] वृद्धवृद्धाहरू सामाजिक एवम् पारिवारिक माहोलबाट अलग हन पुग्दछन् आदि जस्ता प्रश्नहरूमा आधारित रहेर [illegible] यो शोधकायको उद्देश्य वृद्धाश्रममा रहेका वृद्धवृद्धाहरूको अवस्थाको वारेमा खोजी गनु रहेको छ। खासगरी उनीहरू पारिवारिक सम्वन्ध अथात आफ्ना परिवारका अन्य सदस्यहरूसंगको [illegible], [illegible]स्ता कारणले उनीहरू आफ्नो परिवार र बसोबास गरिरहेको समाजबाट बहिष्कृत भएर वृद्धाश्रमसम्म आइपुगे भन्ने विषयमा बुझ्नु रहेको छ।

अतः यस अनुसन्धानका प्रश्नहरूलाई निम्नानुसार वुँदागतरूपमा प्रस्तुत गरिएको छः-

([illegible]) परिवार तथा समाजसँग ज्येष्ठ नागरिक[illegible], [illegible]कस्तो सम्बन्ध [illegible] ?

([illegible]) वृद्धवृद्धाहरूले आफ्ना सन्तति र समाजबाट के कस्ता अपेक्षा राख्दछन्?

([illegible]) ज्येष्ठ नार्गारिकहरू वृद्धाश्रम आउनु को कारण के हो ?

१.४ अध्ययन क्षेत्र

यो अध्ययन नेपालमा रहेका विभिन्न वृद्धाश्रमहरू मध्ये, प्र[illegible], [illegible] तेह्रौटेस्थित जेष्ठ नार्गारिक सरोकार केन्द्रद्वारा सन्चालित द्रौपदा कुमारी लोहनी लक्ष्मीनारायण वृद्धाश्रम[illegible] वृद्धवृद्धामा केन्द्रित रहेको छ[illegible]

१.५ अध्ययनका सीमा

([illegible]) [illegible] तेह्रौटेस्थित जेष्ठ नार्गारिक सरोकार केन्द्रद्वारा सन्चालित द्रौपदा कुमारी लोहनी लक्ष्मीनारायण वृद्धाश्रममा रहेका [illegible] वृद्धवृद्धाहरूलाई समाबेस गरी [illegible]

([illegible]) उक्त वृद्धाश्रमको सा[illegible], [illegible], [illegible] [illegible]त्र [illegible]

([illegible]) [illegible]रका सबै वृद्धाश्रम वा वृद्धवृद्धाहरुको प्रतिनिधित्व गन सक्दैन[illegible]

१.६ अध्ययनको महत्व

लोक कल्याणकारी राज्यको भावनासंगसंगै बदलिदो सामाजिक पारिवेशमा असहाय [illegible] गनु राज्यको जिम्मेवारी रहदै आएको छ। आफ्नो जीवनको सकृय समय सकिदै जाने क्रममा विभिन्न पारिश्थितिवस वृद्धवृद्धाहरू आफ्नो पारिवारमा वस्न नसक्ने अवस्थाहरू सृजना हनेगरेका छन्।[illegible] सामाजिक अध्ययन हो यसबाट वृद्धवृद्धाहरू कसरी [illegible] बहिस्कृत हँदै वृद्धाश्रममा बस्नुपन अवस्थामा आइपुग्छन् भन्ने बारे सामाजिक, सांस्कृतिक पक्षबाट अध्ययन गारिने हँदा यस अध्ययनका महत्वहरू यस प्रकार छन् [illegible] यस अध्ययनले गदा आश्रममा रहेका वृद्धवृद्धाहरूको समस्या औल्याइ त्यस[illegible] केही नयाँ उपायहरू निस्क[illegible]देशभित्र वृद्ध[illegible]हरूका हितमा निम्ति बनेका संघसंस्थाहरूलाई यस अनुसन्धानले सघाउ पुऱ्या[illegible] आश्रममा आश्रित बृद्धबृद्धाहरुको जनजीवनको बारेमा यथासम्भव जानकारी लिन खोज्नुनै यस अध्ययनको आशय रहेको छ । त्यस्तै यस अध्ययनले भबिष्यमा [illegible]

सम्बन्धित अनुसन्धान गन चाहने अनुसन्धानकतालाई साथै यसमा रुचि राख्ने अन्य ब्यक्तिहरुलाई समेत [illegible]

१.७ अध्ययनको संगठनात्मक ढाँचा

[illegible] अध्ययनको परिचय,उद्देश्य,महत्व तथा अध्ययनको [illegible], दोस्रो अध्यायमा [illegible],तेस्रो अध्यायमा [illegible] जस अन्तगत द्रौपदा [illegible] नारायण वृद्धाश्रम दाङमा रहेको वृद्धाश्रममा स्थलगत अध्ययन गरी [illegible] हरुलाई व्याख्या र विष्लेषण गरिएको छ । पाँचौ अध्ययमा [illegible] सारांश र निष्कषहरु प्रस्तुत गरिएको छ।

अध्याय दुई

पूव साहित्य समीक्षा

२.१सन्दभसाहित्यसमीक्षा

[illegible] अदालत र विश्वविद्यालय क्षेत्रका [illegible] वषको उमेरमा अवकाश लिनुपन प्रावधानअनुसार त्यस उप्रान्तको उमेरलाई ज्येष्ठ नागरिकका रूपमा मान्यता दिनुपन व्यावहारिकता देखिन्छ । नेपालका अधिकांश मानिस कृषिमा आश्रित छन् र कृषकका जीवनमा उमेरका [illegible] ([illegible], [illegible]) [illegible] त्यसपछिको उमेरलाई वृद्ध रूपमा मान्यता दिएको छ। ज्येष्ठ नागरिकको समग्र संख्यालाई [illegible] वषभन्दा माथिको समूह गरी [illegible] न्दा बढी ज्येष्ठ नागरिक पदछन्। [illegible] क्रम[illegible]: [illegible] प्र[illegible]। यसबाट के पुष्टि हन्छ भने नेपालमा पनि पछिल्लो समयमा ज्येष्ठ ना[illegible] तीव्र रुपमा बढ्दै गएको छ। नेपालका ज्येष्ठ नागरिकमध्ये [illegible] प्रतिशत ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गन गरेको [illegible], बढ्दो सहरीकरण र आधुनिकताले सहरी क्षेत्रमा बस्ने ज्येष्ठ नागरिकको संख्या पनि त्यही रूपमा बढिरहेको देखिन्छ । ग्रामीण क्षेत्रमा बसोबास गन ज्येष्ठ व्यक्तिहरू उत्पादनशील कायमा पनि संलग्न रहन्छन् । घरभित्र गरिने कामहरू ([illegible]) [illegible], अन्य उत्पादनमुखी वा पैसा कमाउने खालका क्रियाकलापहरू ([illegible]) मा पनि त्यस्ता पाका उमेरका व्यक्तिहरूको सक्रिय सहभागिता हने गरेको देखिन्छ। तर, [illegible] र कम आम्दानी हनु उनीहरूका मुख्य समस्या देखिएका छन्।

[illegible] वषभन्दा माथिका उमेरका ज्येष्ठ नागरिकलाई आथिक हिसाबले '[illegible]' [illegible], [illegible] नागरिकका लागि यो परिभाषा लागु [illegible] मा नेपालमा गरिएको श्रम सवक्षणको नतिजाले देखाएअनुसार यस्ता ज्येष्ठ नागरिकको नेपालको कुल श्रमशक्तिमा [illegible] (राष्ट्रिय श्रमशक्ति सवक्षण, [illegible]) [illegible] क्षेत्रमा बस्नेमात्र होइन, सहरी क्षेत्रमा बसोबास गन ज्येष्ठ नागरिकहरूको स्थिति पनि दयनीय छ । बढ्दो आधुनिकता र प्रविधिले गदा घरभित्रकै युवापुस्ता र [illegible]रू[illegible], हजुरमाको सम्बन्ध टाढिँदै गएको छ । अझ धेरैजसो युवा–[illegible]रू [illegible]

[illegible] शिक्षा र राम्रो कामका लागि घर–परिवार छाडेर बाहिरिनुपर्ने बाध्यता पनि छ। यसले गर्दा पनि उनीहरूले आफ्ना बाबुआमाको राम्रो हेरचाह गर्न र सँगै बस्न नपाउने स्थिति छ। फलस्वरुप बृद्ध बाबुआमाहरूले नितान्त एक्लिएको महसुस गर्न, [illegible]–एक्लै बसेर जीवन गुजारा गर्नुपर्ने [illegible] राम्रोसँग नचल्दा र शरीरको राम्रो हेरचाह नपुग्दा आवश्यक काम पनि गर्न नसक्ने जस्ता अनेक मानसिक तथा शारीरिक तनावहरू उत्पन्न हुने गर्छन् ([illegible], [illegible])। शारिरीक अशक्तताका साथै आर्थिक तथा सामाजिक हैसियत पनि सामान्यीकरण हुँदै गएपछि आफ्नै को[illegible], [illegible], आर्थिक अवस्था कमजोर भएका परिवारमा मात्र होईन, घरभरि सन्तान भएका, [illegible] सम्भ्रान्त परिवारका वृद्धवृद्धाले समेत अपहेलित हुने, [illegible] जम्मा गरेको धन आफैले उपभोग गर्न नपाई अपहेलित र दयनीय जीवन जिउनु परेको [illegible] प्रतिशत रोग पनि वृद्धावस्थामै लाग्छ। परिवारबाट संरक्षण र समाजबाट मान, सम्मान पाउनु पर्ने समयमा अपहेलित र तिरस्कृत जीवन निर्वाह गरिरहनु परेको अवस्था छ([illegible],[illegible])। फलस्वरूप [illegible]वृद्धाहरू आफू बसिरहेको घरपरिवार र समाजमा सहज जीवनयापन गर्न नसकी वृद्धाश्रममा पुग्ने गर्दछन्।

२.१.१ वृद्धाश्रमको आवश्यकता

नेपाली समाजमा वृद्धावस्थामा प्रवेश गरेपछि कुनै तीर्थस्थलको घाट कुरेर[illegible]। परम्परागत रुपमा नै नेपाली वृद्ध वृद्धाहरु आफ्नो महाप्रस्थानको लागि तीर्थस्थल रोज्दै आएका छन् तर वृद्धाश्रमको कथा बेग्लै छ। वृद्धाश्रममा कतै कुनै सहारा नभएपछि माया गरेर हकाएको छोरा नातिले अपहेलना गरी घरबाट निकाली दिएपछि वृद्धाश्रमको आश्रयमा पुग्दछन् नेपाली वृद्ध वृद्धाहरु।त्यसो त पाश्चात्[illegible] वृद्धावस्थामा बस्नुलाई प्रतिष्ठाकै विषय मानिन्छ। त्यतातिरका मानिसहरु भविष्यमा वृद्धावस्थामा बस्न[illegible]र श्रम गर्न जागर सकिएपछि आफ्ना दौतरीहरुसँग वृद्धाश्रममा बसेर पेन्सनको [illegible] वृद्धाश्रममा बस्नुलाई प्रतिष्ठाको विषय मानिन्छ। तर [illegible] त्यस्तो छैन, [illegible]

[illegible] रु[illegible] [illegible]वृद्धाहरुको अत्यन्त सानो संख्या मात्र उपार्जन वा आयसम्पन्न रहेको छ। अर्थात् सीमित व्यक्तिहरु मात्र पेन्सन वा अन्य आर्थिक अनुदान प्राप्त गर्न सक्ने अवस्थामा छन् भने शारीरिक

अक्षमताले गदा अधिकांश वृद्ध[illegible]रु [illegible] [illegible] परिवारको बिखण्डन र एक्लिनुपन बाध्यताले आथिक रुपमा [illegible]रु[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]माज गतिशिल संस्था हो । यो निरन्तर परिवतन भइरहेको हन्छ । अवको परिस्थिति र युवा जनशक्तिकोवृद्धि विकास र प्रतिस्पधाका जिम्मेवारी पुरा गन पदछ । आफ्ना माता पितालाई सेवा सत्कार नगन होइन तरवहाँहरुको राम्रो सुव्यवस्था चाहिँ गरिदिनु नै पदछ । हाम्रो देश गरिव छ ।देश संचालनमा सम्पुण [illegible]न्त्र[illegible]रु भताभुङ्ग छन् । देशले वृद्धाश्रम बनाउनसक्ने परिस्थिती देखिँदैन । त्यसैले विभिन्न सामाजिक संघ संस्थादाताहरुकोसहयोग र सल्लाह वमोजिम युवा शक्ति आफैँले आफ्नै ठाउँमा उत्कृष्ट जेष्ठनागरिक अवास गृह [illegible] [illegible] आजको जल्दोवल्दो आवश्यकता हो ([illegible], [illegible])[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]नामा भएको बृद्ध सम्बन्धी विश्व सम्मेलनले जेष्ठ नागरिक सम्बन्धी काय योजना [illegible] [illegible] [illegible] मा बृद्धहरूको सम्बन्धमा संयुक्त राष्ट्रसंघीय सिद्धान्त समेत लागू गरियो र यसलाई [illegible]रु[illegible] [illegible] [illegible] मा अन्तराष्ट्रिय बृद्ध वष मनाइयो। यसरी अन्तराष्ट्रिय रुपमा हेन हो भने प्रत्येक वष [illegible]व[illegible] [illegible] तारिखलाई अन्तराष्ट्रिय जेष्ठ नागरिक दिवसको रुपमा मनाउन थालिएको पाइन्छ । यो दिन उनीहरूको हक हितमा विभिन्न सभा, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]([illegible], [illegible])[illegible]

समाज कल्याण केन्द्रवृद्धाश्रम पशुपति [illegible] सालमा स्थापना गरिएको सरकारद्वारा सञ्चालित एकमात्रवृद्धाश्रम हो । राजा सुरेन्द्र वीरविक्रम शाहको पालामा पञ्चदेवलपाठशालाका रुपमा स्थापना भई सञ्चालनमा आएको वृद्धाश्रम [illegible] सालदेखि समाजकल्याण केन्द्र वृद्धाश्रम पशुपति[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]द्धाश्रममा रहेका [illegible] [illegible]द्ध[illegible]द्ध[illegible] [illegible]द्ध[illegible] [illegible] [illegible]द्ध[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]द्धाश्रमको शुरुवात मान्न सकिन्छ([illegible], [illegible])[illegible]

राजधानी उपत्यकाका एक दजन वृद्धाश्रम परिवारबाट टाढिएका वृद्धवृद्धालेखचाखच छन्। राजधानी [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], पोखरालगायतका शहरकावृद्धाश्रमले पनि कैयौंलाई आश्रय दिएका छन्। तर त्यस्तो आश्रय चाहिने सबैलेयो सुविधा पाएका छैनन्। देशका वरिष्ठ नागरिकलाई हेनुपन सरकारलेमुलुकभर [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]त्र [illegible]द्धाश्र[illegible] [illegible] [illegible].[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]द्धाश्र[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] वृद्धवृद्धामध्ये आधा परिवारबाट फालिएका नै भएको आश्रमका प्रमुख रामशरणथापा बताउँछन्। चल–अचल सम्पत्ति केही नभएकालाई मात्र राख्ने नीति

भएकोआश्रममा छोराबुहारीले नै सम्पत्ति हडपेर बिचल्लीमा पारेका राजधानीका एक [illegible]वष वृद्ध[illegible] [illegible] (श्रेष्ठ,[illegible])।

[illegible] लाखभन्दा बढी वृद्धवृद्धा र अशक्त सूचीकृत भएको पाइएको छ। सामाजिक सुरक्षा सेवा लिनेहरूको संख्याको आधारमा यो आँकडा निकालिएको हो। गरिबी न्यूनीकरण गन, [illegible], [illegible], [illegible], अपाङ्गता तथा वृद्धावस्थाका कारण नागरिकसामु आथिक तथा सामाजिक रुपमा उत्पन्न जोखिम व्यवस्थापन गन सघाउ पुयाउने उद्देश्यले संचालित गरिएको सामाजिक सुरक्षा कायक्रमको प्र[illegible] ।

[illegible] वषअघि नेपालीहरूको औसत आयु [illegible]।नेपालमा सत्र लाख छ हजार चार सय उन्तीस [illegible] [illegible]पालमा पनिबृद्धहरूको समस्या गम्भीर बन्दै [illegible] (, [illegible]) ।

[illegible] वष वा सोभन्दा माथिका [illegible] नागरिक छन्। यो संख्याको बढोत्तरी बसनि [illegible]. प्र[illegible], नेपालको जनसंख्या वृद्धिदर भने [illegible] अन्तराष्ट्रिय अभ्यासका आधारमा हालै प्रा [illegible]. [illegible] वषमाथिका ज्येष्ठ नागरिक नेपालमा [illegible] पनि ज्येष्ठ नागरिकहरूको संख्या बसनि बढ्दो छ। [illegible] वृद्धाश्रम छन्। तीवृद्धाश्रममा [illegible] वटाबाहेक सबै वृद्धाश्रमका आफ्नैभवन छन्। छ वटा स्याहार केन्द्र भाडामा सञ्चालन भएका छन् भने नौ वटा दिवासेवा केन्द्रका आफ्नै भवन रहेका छन्([illegible],[illegible])।

२.१.२ नीतिगत व्यवस्था

(अ) ज्येष्ठनागरिक नीति तथा कायनीति

[illegible],संस्कृति मुल्य र मान्यतालाई जगेना गद नयाँ पुस्ता र पुराना पुस्ता बिचको निकटता, सौहदता र आपसी सदभावको जगेना गन परिवार देखि राष्ट्रिय स्तर सम्म निरन्तर प्रयास हन आवश्यक छ। वद्धावस्थामा आवश्यक पन मनोवैज्ञानिक समथन र आथिक सुरक्षा तथा भेदभाव रहित सौहादपूण पारिवारिक वातावरण भन्दा उत्तम पुनस्थापकीय व्यवस्थाको सायदै अर्को होला। सं [illegible] लाई अन्तराष्ट्रिय वृद्ध वषको

रुपमा मनाउने संयुक्त राष्ट्रसंघी[illegible] क्षेत्रमा सुरु गरिएको पहलकदमी, [illegible], नवौ पञ्चवषिय योजना साथै यस सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघबाट पारित सिद्धान्तहरुलाई दृष्टि[illegible] श्री [illegible]-[illegible]-[illegible] निणयानुसार जेष्ठ नागरिक नीति तथा कायनीति स्वीकार गरिएको थियो। ती निम्न अनुसार रहेका थिए:-

([illegible]) जेष्ठ नागरिकहरुको ज्ञा[illegible], सिप र योग्यताको कदर गरी यसको उपयोग गन कायक्रम श्री [illegible] सरकार र अन्य संघ संस्थाहर माफत कायान्वयन सुनिश्चित गन गराउन लगाउने,

([illegible]) जेष्ठ नागरिकको सामाजिक सुरक्षा र उनीहरुको हकहितको कानुन तः प्रत्याभूति गराउन आवश्यक ऐन कानुनहरुको निमाण र भएका ऐन का[illegible]

([illegible]) जेष्ठ नागरिहरुको परिवारहरुको परिवार र समाजमा आदर सम्मान प्रदान गन गराउन व्यक्ति, [illegible], संघ संस्थाहरुलाई अभिमुख गराउने उद्देश्यले विभिन्न कायक्रमको थालनि गन गराउने र यस्तो काय गन व्यक्ति वा संस्थाहरुलाई पुरस्कार दिने व्यवस्था गरिनेछ । विभिन्न शैक्षिक संस्थाहरुमा जेष्ठ नागरिक प्रति भावनात्मक रुपले आदर सम्मान बढाउने पाठ्य सामग्री बनाई पठन पाठन गराउने व्यवस्था गरिने छ।

([illegible]) जेष्ठ नागरिकहरुको आधारभूत आवश्यकताको परिपूति र उचित आथिक स्रोतको व्यवस्थाका [illegible] ([illegible]) को प्रतिपादन एवम् सामाजिक सुरक्षा कोषको [illegible], वृद्धभत्ता जस्था कायक्रमको थालनी र सञ्चालित कायक्रमहरुलाई व्यवस्थित गरिनेछ।

([illegible]) ज्येष्ठ नागरिकसँग सम्बन्धित कायक्रममा संयोजन, [illegible] समितिको गठन तथा सञ्चालन गरिनेछ[illegible]मन्वयन गराउने व्यवस्था मिलाईनेछ[illegible]

(आ) कायनिति

[illegible] क्षेत्रहरुमा विशेष [illegible] सञ्चालन गन कायनीति अख्तियार गरेको थियो।

([illegible]) आथिक पक्ष

आथिक र शारीरिक क्षमताको आधारमा जेष्ठ नागरिकहरुलाई वर्गीकरण गद आथिक अवस्था कमजोर भएको नागरिकहरुको लागि भत्ता उपलब्ध गराउनुको साथै राष्ट्रिय निवृत्तिभरण

योजनालाई व्यापक आथिक सुरक्षा तथा सामाजिक विमा प्रणालीको परिप्रेक्षमा तयार गरी कायन्वित गरिनेछ। जेष्ठ नागरिकहरुको सीप, क्ष[illegible], ज्ञान र इच्छानुसारको आयमुलक कायक्रममा सरिक हने अवसर प्रदान गन सामाजिक संघ संस्थाहरुलाई प्रेरित गरिनेछ।

(ख) [illegible] [illegible]क्ष

कानुनी रुपमानै वृद्धहरुको आथिक, सामाजिक हक स्थापित हने गरी कानुनी व्यवस्था गद जेष्ठ [illegible]रुको पुनस्थापनामा पारिवारिक पद्धतिलाई बढुवा दिइनेछ। तर आधार नभएका जेष्ठ नागरिकहरुको लागि भने वृद्धाश्रम लगायत सामाजिक सुरक्षा कोषको स्थापना तफ पहल [illegible]

(ग) [illegible]

[illegible] विषयको जनशक्ति विकासमा लागि पद अस्पतालहरुमा जेष्ठ नागरिक वाड [illegible]

(घ) [illegible]

ज्येष्ठ नागरिकहरुले पाउने भनी घोषित सुविधा उपभोग गन स[illegible]रु[illegible] गद यस्तो सुविधा उपलब्ध गराउने संस्थाहरुलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।

(ङ) [illegible]

जेष्ठ नागरिकहरुलाई सामुदायिक काय लगायत रो[illegible] क्षेत्र[illegible] आधारमा काम गन दिने प्रथालाई प्रश्रय दिइनेछ।

(च) शैक्षिक तथा मनोरन्जनात्मक पक्ष

[illegible]रु[illegible] ज्ञ[illegible], सीप र अनुभवलाई युवा पुस्ताहरुमा हस्तान्तरण गन संयन्त्रको। विकास गद प्रचार प्रसारको माध्यमबाट जेष्ठ नागरिकहरुप्रति सका[illegible] मनोरन्जनको लागि क्लव स्थापना गन कायलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।

(छ) [illegible]

विभिन्न कारणवस जेलमा रहेका वृद्धहरुको अवस्थालाई ध्यानमा राखि विशेष सहलियत व्यवस्था गनुका साथै जेष्ठ नागरिकहरुको तथ्याङ्क आधारलाई स्थानिय निकायहरु माफत [illegible]

([illegible]) [illegible]

[illegible], [illegible] वष समुहलाई संलग्न समुह र [illegible] [illegible]क्ष[illegible] साथै आथिक स्थितिको आधार मा [illegible]

(इ) जेष्ठ नागरिक सम्बन्धी अवधारणा

दशौं पञ्चवर्षीय योजनामा निम्न विषयको आधारमा वृद्ध सम्बन्धी कायक्रम तजुमा गरिने गरी अवधारणा [illegible]-

[illegible]. वृद्ध अवस्थाको लागि सुरक्षा, उनीहरुको उपयुक्त काय संलग्नता एवम् क्षमता विकासमा अभिवृद्धि गन [illegible], गरी सरकारी संस्था एवम् नागरिक समाजलाई काय गराई परिचालन गरिने [illegible]

[illegible]. जेष्ठ नागरिकहरुको जीवनस्तर सहज र सम्मानित बनाउन निजहरुको ज्ञान, सीप र योग्यताको उपयोग गन [illegible]

[illegible]. [illegible], [illegible], मूल्य र मानयता अनुरुप परिवार, [illegible] संरक्षणका लागि दिवा सेवा दिने संस्था(maultipurpose day care center) जस्ता सेवा दिने संस्था खोल्ने नागरिक समाज संघ संस्था र स्थानिय निकायलाई प्रोत्साहन गरिनेछ।

[illegible]. अञ्चलस्तरिय अस्पताल र सो भन्दा माथिका अस्पतालहरुमा जेष्ठ [illegible] (Gereatric Ward) [illegible]

[illegible]. वृद्धहरुको जीवन सहज बनाउन शैक्षिक मनोरञ्जनात्मक, अध्यात्मिक क्रियाकलाप सञ्चा[illegible], [illegible] नागरिक क्लबको विकास गद मनोरञ्जन, [illegible], स्वास्थ्य उपचार र अन्य सेवाका क्षेत्रमा सहलियत आदि प्रदान गरिनेछ।

[illegible]. पाँच विकास क्षेत्रमा सञ्चालित नमुना वृद्धाश्रमको विकास र विस्तार गद पारिवारिक रुपमा सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति पाउन सकेका र नसकेका वृद्धहरुलाई त्यस्ता वृद्धाश्रममा समुचित आश्रयको व्यवस्था गरिनेछ।

[illegible]. सबै क्षेत्रमा दीघकालिन योजना बनाउदा वृद्धहरुको बढ्दो प्रतिशत(Population Aging) [illegible]

[illegible]. जेष्ठ नागरिकहरुको आवाधिक लगत स्थानीय निकायका इलाकामा राख्ने उपयुक्त व्यवस्था गरिनेछ।

(ई) मकाउ काय योजना र नेपाल

[illegible] मा एशिया तथा प्रशान्त क्षेत्रीय जेष्ठ नागरिक सम्बन्धी मकाउमा भएको बैठकमा यस क्षेत्राम जेष्ठ नागरिकहरुका लागि राष्ट्रहरुले सञ्चालन गनुपन काय योजनाहरु पारित भएका थिए। ती [illegible] [illegible]त विषयहरु राष्ट्रहरुले आफ्नो अवस्था अनुसार कायान्वयन गनु पन उल्लेख छ जो यस प्रकार छ[illegible]

([illegible]) जेष्ठ नागरिकहरुको सामाजिक अवस्था।

([illegible]) [illegible]

([illegible]) स्वास्थ्य र पोषण

([illegible]) [illegible], यातायात र अन्य भौतिक पयावरण

([illegible]) जेष्ठ नागरिक र बजार

([illegible]) [illegible]

([illegible]) [illegible]

(उ) वृद्धवृद्धा सम्बन्धी कानूनी व्यबस्था

[illegible] प्रत्याभूति गराएको थियो भने प्रतिबन्धात्मक वाक्यांसमा महिला बालक, [illegible], [illegible] रुपले पिछडिएको वग आदिको संरक्षण र विकासको लागि छुट्टै कानुनी व्यवस्था भएको पाइँदैन ।स्थानीय [illegible] ले गाउँ विकास समितिको काम कतव्य अधिकारमा राष्ट्रिय नीति अनुरुप अना[illegible], [illegible], वृद्ध तथा अपाङ्गहरुको संरक्षण गन व्यवस्था गरेको पाइन्छ ।[illegible] मन्त्रालयको निदशिकामा उल्लेख भए अनुसार वृद्ध वृद्धाले अशक्त भत्ता प्राप्त गनको लागि [illegible] पुरुष नागरिकहरुको मासिक रू[illegible]उने छ भनेर उल्लेख गरेको पाइन्छ।

(ऊ) मुलुकी ऐनमा वृद्ध वृद्धा सम्बन्धी प्रावधान

मुलुकी ऐनमा पनि वृद्धवृद्धाको सम्बन्ध निम्न व्यबस्थाहरु गरिएको थियो:-

[illegible], छोराहरुको अंश बण्डा गदा बाबु आमा कुनै छोरा वा छोरीसँग बस्न चाहेमा यो कुरा बण्डापत्रमा नै खुलाउनु पछ र त्यस्तो छोरा वा छोरीले आमा बाबुलाईसँगै राखि हेरचाह गनु पछ। वृद्ध बाबु आमाको आफ्नो [illegible] ([illegible]

□□ □)□□□ □□ □□□□□ □□□□□□ □□□ □□ □ अनुसार मुद्दा हेदा प्राथमिकताको क्रममा थुनुवा कैदी रहेको मुद्दा पहिलो क्र□□ □□□□ □□ □□ □□को नावालक दोस्रो क्रममा र तारिखमा रहेको पचहत्तर वष माथिको बुढा बुढीको तेस्रो क्रममा राखि कारवाही अगाडि बढाउनु पन व्यवस्था गरेको पाइन्छ। □□□ □□ अदालती बन्दोवस्तको दफा □□ □□ (□) अनुसार वृद्धावस्थामा रहेको व्यक्तिको हक पुग्ने जुनसुकै कुरामा □□□□, प्र□□त्त, □□□□□, निवेदन दिन वा मुद्धा मामिला सम्बन्धी अन्य कुनै काम कायवाही गनुपन भएमा अड्डाको अनुमति लिइहकवालाले उसको तफबाट गनु पन कारवाही हदम्याद भित्र गन पाउने छ भनी व्यवस्था □□□ □□□□ ।

मुलुकी ऐन अदालती बन्दोबस्तको दफा □□□ अनुसार नबुझिनहने अड्डामा आउन नसक्ने बृद्ध बृद्धाहरुलाई □क्षिको रुपमा बुझनुपन भएमा उनीहरुको घर गई उनीहरुले भने बमोजिमको बकपत्र लेखाउनु पन भनि □□□□ □□□ □□□□ ।

□□□ □□ □□□□□ □□□□□□ □□□ □□□ □□□ □ □□ □□□ □□□ □□□ □क्ष □□□□ □□□□पन अवस्था उल्लेख गद शारिरिक रुपमा अशक्त व्यक्तिहरुलाई अड्डाले ठहराएमा धरौटीमा राखी थुनाबाट बाहिर राखी कायवाही अगाडी वढाउन सकिने व्यवस्था गरेकाले यस व्यवस्थावाट बृद्ध बृद्धाहरुलाई □□□□ □□□□□□□

(ऋ) नेपालको अर्न्तारिम संविधान २०६३ मा वृद्धवृद्धा सम्बन्धी व्यबस्था

□□□□ □□□□ □□□□ □□□□ ले अर्न्तारिम संविधानको धारा □□ □□ □□□□ □ □□ □□□□□□ हकको प्रत्याभूति गराइएको छ भने प्रतिवन्धात्मक वाक्यांशमा महिला , □□□ , □द्ध □□□ □□□□ □□ शारिरीक वा मानसिक रुपले अशक्त व्यक्तिको संरक्षण, शसक्तिकरण वा विकासको लागि कानुनद्धा□□ □□□□ गरिने छ भनी उल्लेख गरेको भएतापनि यस सम्वन्धी त्यस्तो व्यवस्था भइसकेको पाइदैन।

□□□ □□□□ □□□□ □□□□ □□□□ □□□ □□(□) □□ □□□□□□ □□□□, □□□, □□□□□□□, □□□□, □द्ध □□क्त, अपाङ्गहरुको संरक्षण र उन्नतीको लागि सामाजिक सुरक्षाको विशेष व्यवस्था गन निति अवलम्बन गनछ भनी उल्लेख गरेको थियो भने उपधारा □□ □□ □द्ध □□क्त, □□□□□□ □□□□ व्यवस्था गरी भत्ता दिने निति अवलम्बन गनछ भनेर उल्लेख गरिएको छ।

(ए) नेपालको संबिधान २०७२ मा वृद्धवृद्धा सम्वन्धी व्यबस्था

[illegible] र देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठको शंयुक्त इजलासले न्याय तथा अधिकार सम्वन्धी [illegible] “[illegible]” [illegible] न्त्र[illegible] [illegible]क्ष[illegible] कायक्रम सञ्चालन गदा वा सेवा सुवि[illegible] रूपमा अशक्त व्यक्ति, [illegible], [illegible] वृद्ध वृद्धा[illegible] प्राथमिकता राख्न पन [illegible] क्र[illegible], [illegible], [illegible] अपांगताको आधारमा हने चरम हिंसा र बहिष्करण, [illegible], [illegible], [illegible] पहिरोलगायतका प्राकृतिक प्रकोप तथा विगतमा भएको ससस्त्र द्वन्द्वको नकारात्मक प्रभाव झेलेका [illegible], वृद्धवृद्धा, महिला तथा अपांगता भएकाको संरक्षणको लागि कायर्योजना निमाण गरी काम गन सर्वोच्चले भनेको छ। सर्वोच्चले दिन प्रतिदिन यस्तो संख्या वृद्धि भइरहेको प्रति पनि [illegible]

राज्यको तफवाट ठोस योजना नल्याउँदा खासगरी बालबालिका, वृद्धवृद्धा, [illegible] अपांगता भएका व्यक्ति तथा चरम गरिबीको अवस्थामा रहेका कर्यौ व्यक्ति परित्यक्त तथा बेवारिस अवस्थामा [illegible] आश्रय लिन बाध्य भएको तथ्य निवेदनमा उठाइएको थियो। असहाय, वृद्धवृद्धा [illegible] बालबालिकालगायतका परित्यक्त व्यक्तिको प्राकृतिक संरक्षक भए पनि नभए पनि राज्य अन्तिम अविभावक हने रिटमा दावी गरिएको थियो । कानुनको अतिरिक्त विभिन्न राष्ट्रिय कानुनलेसमेत राज्यका निकायला[illegible] जिम्मेवार बनाएका भए पनि विपक्षीबाट यस्ता कानुनी दायित्वलाई मनन् गरी आफ्नो कतव[illegible] [illegible] मा यस्ता बहिष्कृत समूहहरुको सामाजिक सुरक्षाको विषयमा व्यवस्था गरिएको छ ।

[illegible] ([illegible]) ज्येष्ठ नागरिकको हक अन्तगत ज्येष्ठ [illegible]क्ष[illegible] [illegible]रक्षाको हक हनेछ भनेर उल्लेख गरिएको छ।धारा [illegible] [illegible]क्ष[illegible] हक अन्तगत आथिक रुपले बिपन्न, [illegible] आफै गन नसक्ने नागरिकलाई सामाजिक सुरक्षाको हक हनेछ भन्ने उल्लेख [illegible]

(ऐ) ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धी ऐन २०६३

ज्येष्ठ नागरिकलाई मध्यनजर गरी राज्यले उनीहरूको हक, हित तथा सुविधा सुनिश्चित गनकै लागि [illegible] ज्येष्ठ नागरिक ऐन [illegible] प्र[illegible]

[illegible] उल्लेख भएअनुसार ज्येष्ठ नागरिकलाई पालन–[illegible], परिवारमा बस्न पाउने अधिकार, परिवार रोज्न पाउने अधिकार, सम्पत्ति आफूखुसी गर्न पाउने अधिकार, [illegible], [illegible]र अन्त्येष्टिको अधिकार, [illegible], [illegible], [illegible], कानुन व्यवसायीद्वारा प्रतिनिधित्व गर्न [illegible], प्र[illegible] ज्येष्ठ नागरिकको कैद [illegible] व्यवस्था पनि छ जसमा प्रचलित कानुनमा जेसुकै लेखिएको भए पनि सरकारवादी भएर चलेको मुद्दामा [illegible] प्रतिशतसम्म, [illegible] प्रतिशतसम्म, [illegible] प्रतिशतसम्म कैद मिनाहा हुने व्यवस्था [illegible] ज्येष्ठ नागरिकसम्बन्धी ऐन [illegible], ज्येष्ठ नागरिकसम्बन्धी नियमावली [illegible], ज्येष्ठ नागरिकसम्बन्धी [illegible] र ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्योपचार सेवा सञ्चालन निर्देशिका [illegible] प्रभावकारी कार्यान्वयन नहुँदा ज्येष्ठ नागरिक सडकमा मागेर जीवन गुजारा गर्न बाध्य छन् । ज्येष्ठ नागरीकले [illegible], सार्वजनिक कार्य, स्वास्थ्यसेवा, धार्मिक तथा सार्वजनिक स्थलमा आवश्यक सेवा, [illegible] सवारी साधनमा ज्येष्ठ नागरिकका लागि कम्ती[illegible] सिट सुरक्षित राख्नु पर्ने र यात्रु भाडा दरमा कम्तीमा पचास प्रतिशत छुट पाउनु पर्ने, स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने प्रत्येक संस्थाले ज्येष्ठ नागरिकलाई प्राथमिकता दिई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नुका साथै उपचार गराउँदा लाग्ने [illegible] दिनुपर्ने व्यवस्था रहेको भए पनि व्यावहारिक रूपमा कार्यान्वयन हुन नसकेको [illegible]

यस ऐनमा व्यबस्था भए अनुसार ज्येष्ठ नागरिक तथा अशक्त ज्येष्ठ नागरिकका लागि "[illegible]", "दिवासेवा केन्द्र" खोल्ने जसमा ज्येष्ठ [illegible],मनोरन्जन गर्ने र धार्मिक कार्यमा संलग्न हुने तथा स्वास्थ्य सेवाको व्यबस्था मिलाउने कार्यको सुबिधा भएको हुनुपर्ने उल्लेख गरिएको [illegible]

ज्येष्ठ नागरिक क्लव, ज्येष्ठ नागरिक कोषको व्यवस्था,सवारि साधनमा छुटको व्यवस्था आदि बिभिन्न प्रकारका [illegible]हरुको उल्लेख छ।साथै ज्येष्ठ नागरिकको संपत्ति, [illegible],परिवारले पालन पोषण गर्नुपर्ने व्यवस्था जस्ता कुराहरुको उल्लेख गर्द "केन्द्रीय ज्येष्ठ नागरिक कल्याण समिति" को गठन समेतको व्यवस्था गरिएको छ।

(ओ) सामाजिक सुरक्षा योजना सञ्चालन कार्यविधि, २०७५

यस अन्तगत [illegible] ले परिच्छेद [illegible] मा वृद्ध अवस्था सुरक्षा योजना अन्तगत निम्न व्यबस्था गरेको छः

[illegible]. [illegible] ([illegible]) कोषमा रोजगारदाताले श्रमिकको आधारभूत पारिश्रमिकको [illegible] प्र[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].[illegible] प्र[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].[illegible] प्र[illegible] [illegible] श्र[illegible] सञ्चयकोष वापत गन [illegible] प्र[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].[illegible] प्र[illegible] [illegible] [illegible] वृद्ध अवस्था सुरक्षा योजना सञ्चालन गनछ ।

([illegible]) [illegible] ([illegible]) बमोजिमको योगदानकता श्रमिकले देहायको खा पाउनेछन्

([illegible]) [illegible],

([illegible]) [illegible]

([illegible]) [illegible] ([illegible]) बमोजिमको योजनामा सहभागी हन योगदानकताले [illegible] श्र[illegible] [illegible], बमोजिम प्राप्त गन [illegible] [illegible] [illegible]इ सो भन्दा पछाडीको उपादान रकममात्र यस योजनाकालागि [illegible]

[illegible]. [illegible] [illegible]भागिता सम्बन्धी व्यवस्था यस सुआ योजनामा देहाय बमोजिमकाश्रमिकहरु समावेश हन सक्नेछन् ।([illegible]) [illegible] श्र[illegible] [illegible] पनि रोजगारदातासंग रोजगार सम्बन्ध कायम भएका श्रमिकहरु

([illegible]) प्रचलित कानुन बमोजिमको सञ्चय कोष र उपदान पान गरिरहेका श्रमिकहरुको हकमा [illegible]रु [illegible]चाहेमा वा निजहरु कायरत प्रतिष्ठानमा यस योजनामा सहभागी हने भनि सामूहिक [illegible]

[illegible]. निवृत्तभरण योजना अन्तगत पाउने सुविधाः ([illegible]) [illegible] श्र[illegible] [illegible] प्र[illegible] [illegible]

[illegible]

([illegible]) [illegible] प्राप्त प्र[illegible] r [illegible] प्र[illegible] हन आउने रकम प्रत्येक महिना निजका [illegible]

([illegible]) कुनै योजनाकताको सुबिधा प्राप्त गन उमेर नपुग्दै मृत्यु भएमा निजका हकवालालाई [illegible] लगानीवाट प्राप्त प्रतिफल समेत जोडी हन आउने कुल योगदान रकम नियमा[illegible] रुपमा प्रदान गरिने छ।

[illegible]. निवृत्तभरण पाउन योग्य हने अवस्थाःनिवृतिभरण प्राप्त गनयोजनाकताको उमेर साठी बष पुरा [illegible] महिना वा पन्ध वष योगदान गरेको हनुपनछ ।

[illegible]. [illegible] ([illegible]) [illegible] गरिएको सञ्चय कोष र उपदान वापतको योगदान रकम रोजगारदाताको तफबाट गरेको योगदान र सोमा कोषले गरेको लगानीबाट प्राप्त प्रतिफल समेत जोडी हन आउने रकम निज [illegible] बखत एकमुष्ठ भुक्तानी पाउनेछ ।

[illegible]) यस सम्बन्धी अन्य व्यवस्था कोषले समय समयमा तोके बमोजिम हनेछ।

[illegible]. निवृत्तभरणको लागि दर किटान गरी बाँकी रकम भुक्तानी गन वा अन्य योजना संचालन [illegible] ([illegible]) [illegible] र दाताको तफबाट गरिने कूल योगदान [illegible] प्रयोग नगरी सो भन्दा कम दरमा निवृत्तभरण योजना सञ्चालन गन निणय गन सक्नेछ ।

[illegible]) [illegible] अन्य योजनामा प्रयोग गन सक्ने छ।

२.२ अवधारणात्मक खाका

वृद्धवृद्धाहरू वृद्धाश्रम सम्म आइपुग्ने कारणहरू

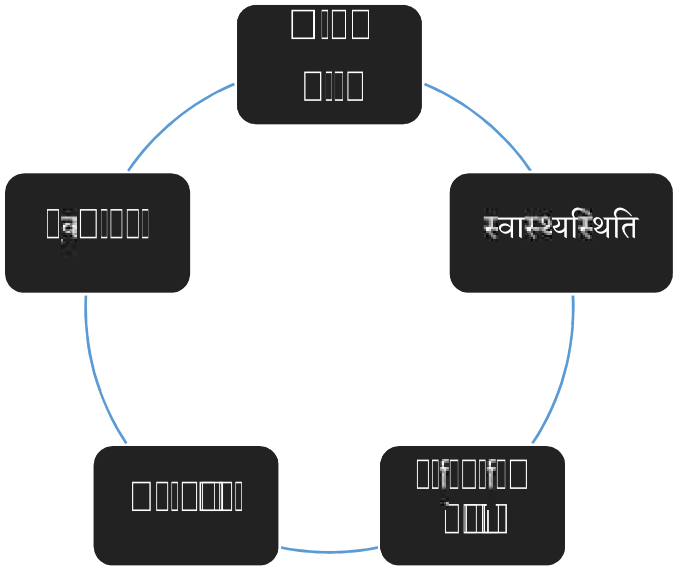
स्वास्थ्यस्थिति

अध्याय तीन

अनुसन्धान पद्धति

३.१ अध्ययन क्षेत्र छनौटको औचित्य

नेपालमा वृद्धाश्रमको बिषयमा पर्याप्त मात्रामा अध्ययन भएको पाइदैन। समयको अन्तरालसङ्गै बिभिन्न सामाजिक स्वरुपमा परिवर्तन आइरहने हुन्छ जस्को वेला वेलामा अध्ययन अनुसन्धान गर्नुपर्ने हुन्छ । जो अध्ययन अनुसन्धान भएका छन् ती शोधकार्यहरुबाट स्पष्ट रुपमा दृष्टिकोणहरु आएको पाइदैन।

[illegible] समाजसेवी जेष्ठ नागरिक श्री खगराजलोहनीको अध्यक्षतामा [illegible] नागरिक सरोकार केन्द्रकोस्थापना गरिएको हो । जेष्ठ नागरिक सरोकार केन्द्रद्वारा संचालित द्रौपदा कुमारी लोहनी लक्ष्मीनारायणबृद्धाश्रम समाज कल्याण केन्द्रको रुपमा मात्र होइन जिउँदो [illegible] रूबाट आएका बद्धबृद्धा[illegible] वर्षसम्मका बृद्धबुद्धाहरु यहाँ आश्रय [illegible] दाङ जिल्लामा अबस्थित ज्येष्ठ नागरिक सरोकार केन्द्रद्वारा सन्चालित द्रौपदा कुमा[illegible] अध्ययन अनुसन्धान गरेको जानकारी नपाइएकोले उक्त वृद्धाश्रमा रहेका वृद्धवृद्धाका बिषयमा बदलिदो [illegible] अनुसन्धान गर्नुपर्ने [illegible] हदा यस विषयमा अनुसन्धान गर्ने जमर्को गरि[illegible] विषय दाङस्थित उक्त वृद्धाश्रमलाई छनौट गर्नका कारण यसप्रकार रहेका छन्।

(क) [illegible], नेपालमा मात्र नभएर विश्वव्यापी विषय भएकाले।
(ख) अध्ययन अनुसन्धान नभएको ठाउँ भएकोले।
(ग) वृद्धाश्रम सानो हँदा क्षेत्रगत अध्ययन गर्न सजिलो [illegible]
(घ) उक्त वृद्धाश्रम मेरो गृह जिल्लामा भएकोले समय, आर्थिक रुपले सस्तो, अनुसन्धान गर्न सहज [illegible]

३.२ अनुसन्धान ढाँचा

यस अनुसन्धान कार्यमा मूलतः वर्णनात्मक(descriptive) [illegible] पद्धतिबाट उक्त वृद्धाश्रममा रहेका वृद्धवृद्धाहरुमा सामाजिक सदभाव र एकता छ कि छैन वृद्धाश्रमसम्म [illegible] रणहरु के के छन् भनेर प्रश्नावली,[illegible],अन्तर्वार्ता आदिको माध्यमबाट

□श□□□सङ्कलन गरी विभिन्न तालिका बनाई प्रतिशत् र दर□ □□□□ □श□□□ □□□□ □श□□□ □f□□□ □□

३.३ तथ्यांकको प्रकृति र स्रोतहरू

यो शोध कायका लागि गुणात्मक र सङ्ख्यात्मक दुवै प्रकारका तथ्याङ्कहरुलाई उपयोग गरिएको छ। त्यसै गरी यस शोध कायमा प्राथमिक र द्वितिय स्रोतबाट तथ्यांकहरु लिइएको छ जसमा प्राथमिक सूचनाको रुपमा स्थलगत अध्ययनबाट प्राप्त सूचना रहेको छ भने द्वितीय स्रोतका रुपमा पाठ्यपुस्तक, □□□□□ □□, □□□□□रु, □□□□त्र□रु, □त्र□त्र□□, प्र□□□□ □□□□□प्र□□□□ □□, □□□□, □=□□□□, □□□□त्र □□□□ □□□□ मुख्यतः यस अनुसन्धानमा गुणात्मक प्रकृतिका तथ्याङ्क रहेका छन् ।

३.४ जनसंख्या र नमुना छनोट

□□स□□ अध्ययनको लागि ज्येष्ठ नागरिक सरोकार केन्द्रद्वारा सनचालित द्रौपदा कुमारी □□□□ □क्ष□□नारायण वृद्धाश्रममा आश्रित रहेका □□ जना वृद्धवृद्धाहरु रहेका छन् ।शारिरीक रुपमा अशक्त □□त्त दिन नसक्नेएकजनाको सम्बन्धमा □□स्रोत व्यक्तिहरुको भनाइलाई आधार मानेर तथ्यांक संकलन गरिएको छ। □□□□□प्र □□ □□□ □□□रख□□□□ छनोट गरिएको छ। यस अध्ययनबाट आश्रितहरुको सामाजिक, □□□□, स□स्थ□ स□□□, आश्रम व्यबस्थापन र आश्र□ □□□□प्र□ □श्र□□रु□ □□□□□□□ तथ्याङ्काय पृष्ठभूमि तयार □□□□ □□□□□आश्रममा सेवा गन □□□□□□आश्रमको व्यवस्थापन पक्ष तथा सञ्चालक समितिका व्यक्तिहरू,लामो समय देखि यस वृद्धाश्रममा रहदै आएका वृद्धवृद्धाहरु□□ □□ □ध□□□□स्र□□ व्यक्ति तथा सूचनाको स्रोतको रुपमा समावेश गरिएको छ ।

३.५ तथ्याङ्क सङ्कलन विधि

□□□□□ □□□ अध्ययनको सफलता तथ्याङ्क सङ्कलनको उचित प्रविधिमा भरपन हनाले यस अध्ययनमा पनि समाजशास्त्रीहरूले प्रयोग गद आएको तथ्याङ्क सङ्कलनको विधि स्थलगत अध्ययन विधिको प्रयोग गरिएको छ साथै द्वितीय सूचना सङ्कलनका लागि विभिन्न लेखरचना, पत्रपत्रिकामा प्रकाशित □□□□प्रकाशित स्रोत तथा अन्य सम्बन्धित साहित्यको सहयोग लिइएको छ । त्यसको □□□ज्ञानकारव्यक्तिहरुलाइ स्रोत व्यक्ति मानि उनिहरुसंग□=□□□□ □□□□ प्र□□□ □□□ □श□□□ □□□□ □f□□□ □□ यस अनुसन्धान कायमा निम्न विधिहरुकोप्रयोगगरी □□□=□□□ □f□□□ □ □

क) अवलोकन

□□श□□□□□ □ □□□ निष्कष निकाल्नको लागि उक्त वृद्धाश्रमको अध्ययन गन अवलोकन विधिको प्रयोग गरिएको छ। □□□□□□ □□□□ अन्तगत यस अनुसन्धानका लागि स्पष्ट □□□□□ □□□□□रू, वृद्धाश्रमको बनावट, आश्रमको व्यवस्थापन आदिको बारेमा असहभागी अवलोकन विधिद्वारा तथ्याङ्क संकलन गरि□□□ □□

ख) अन्तवाता

□□ □द्धा□ □□□□□ □द्धा□द्धा□रू□□□□□□□□□, आथिक र अन्य पक्षहरूका बारेमा संरचित र असंरचित दुवै खालका मिश्रित प्रश्नावलीका माध्यमबाट ती पक्षहरू खुल्ने तथ्यांकहरू र उनीहरूको □□□□ बढीभन्दा बढी जानकारी हासिल गन प्रयास गरिएको छ। यसमा व्यक्तिगत अन्तरवाता □ सामुहिक अन्तरवाताको माध्यमबाट पनि तथ्याङक संकलन गरिएको छ।

वृद्धाश्रमको विभिन्न पक्षबारे जानकारी लिने क्रममा यस आश्रममा लामो समयदेखि कायरत कमचारीहरू, लामो समयदेखि आश्रममा बसोबास गरिआएका वृद्धवृद्धाहरूलाई मूख्य स्रोतव्यक्ति मानी उनीहरूबाट व्यक्त गरिएका धारणा र उनीहरूको अनुभवलाई यस अनुसन्धानमा तथ्यांकको रु□□□ □□□□□□ □□

घ) वैयक्तिक अध्ययन

यस समाजशास्त्रीय अध्ययनमा पुरक विधिका रुपमा वैयक्तिक अध्ययनलाई पनि समावेश □□□ □ध□□□ □f□□□□ □ □ □□□□ □□□□ □□ग्र □□ जना वृद्धवृद्धाहरूमध्येबाट □ □□□ □द्धा□□□□□ □ □जना वृद्ध पुरुष गरि जम्मा □ □□□□ वैयक्तिक अध्ययन पनि यस अध्ययनमा समावेस गरिएको □□□□□□ □□□□ □□□ □न□□□द्धा□द्धा□रु□□ Randam Sampling □□□□□□ □f□□□□ □□

३.६ प्रमाणिकता र विश्वसनीयता

प्र□□□□□□ □ □□श□सनीयता कायम राख्नको लागि विभिन्न विधि अपनाई □□□□□□स□□ □□ क्षेत्र□□□ □f□□□□ □, □□□□ □□□□ □ध□□□, □□□न□□□□ □□□□ द्व□□□ □□□□ □□□नी लक्ष्मी नारायण वृद्धाश्रम, □□□□□ □□□□□□ □□

३.७ तथ्याङ्क विश्लेषण तथा प्रस्तुतिकरण

[illegible] विभिन्न स्रोत तथा माध्यमबाट उपलब्ध सामग्री[illegible] गरि उक्त तथ्याङ्कहरुलाई [illegible] म शोधपत्रको बिभिन्न भागमा [illegible] गरिएको छ। गुणात्मक तथ्यहरुलाई सामान्य तालिकाचित्र[illegible] व्याख्या विश्ले[illegible] तथ्यहरुलाई सामान्य तालिका,[illegible] व्याख्या विश्ले[illegible]

अध्याय चार

तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण

४.१ वृद्धाश्रमको संक्षिप्त विवरण

सामाजिक परिवतनले कतिपय राम्रा कुराहरु ल्याएको हन्छ भने अप्ठ्यारा □f□स□□□रु□□ □□□ □□□□□ गदछ त्यस्तै परिस्थिति नेपाली समाजमा बृद्धबद्धाहरुको पनि रहेको छ । यसो हनुमा विभिन्न कारणहरु रहेका □न□□भने अर्कोतिर आथिक विपन्नताका कारण जैष्ठ नार्गारकहरुले भौतिक, सामाजिक र स्वास्थ्य सम्बन्ध कठिनाईहरु भनौं वा कष्ट भोग्नु परेको छ । यि र यस्ता कुराहरुलाई हृदयङ्गम गरी दाङका समाजसेवी जेष्ठ नार्गारकहरुले यी चुनौतिहरुको निराकरण गन श्री खगराज लोहनीको अध्यक्षतामा □□□□ □□□ □त्र□□ □□□ष्ठ नार्गारिक सरोकार केन्द्रको स्थापना गरिएको हो । सेवामा समपित यस संस्था □□ □□□ □□ □□ □□□□□□ असहाय बृद्धबद्धाहरुको आश्रम केन्द्र बन्न गएको छ ।

जेष्ठ नार्गारिक सरोकार केन्द्रद्वारा संचालिन द्रौपदा कुमारी लोहनी लक्ष्मीनारायण बृद्धाश्रम समाज कल्याण केन्द्रको रुपमा मात्र होइन जिउँदो ज्ञान संग्रहालय पनि हो । अधिराज्यको कारिब □ □□ल□□□□ □□□□ □द्ध□द्धारु □□□□□□□□□ □□□□□□ □□□ □□ वषसम्मका बृद्धबुद्धाहरु यहाँ आश्रय लिइरहेका छन् □ □□ □द्धाश्र□□त्र □□□ दुईजना बृद्धबुद्धाहरुले आश्रम लिइ रहेका समयमा जीवनको अन्तिम अवस्था अथवा मत्यू भई दाहसंस्कार समेत भइसकेको छ भने आश्रित लिइरहेका वृद्धवृद्धाहरु पनि आश्रमबाटै आफ्नो मृत्यु पश्चात अन्त्यष्टि अथवा □□□□स□□□ □□□भन्ने अपेक्षा प्राय सबैले राखेको पाइन्छ ।

नेपालको राजधानी काठमाडौं देखि सडकमागबाट कारिब □□□ किमी पश्चिम दक्षिणमा अवस्थित दाङ आथिक सम्भावना, □□□□□□ स□□□ □□□□□□□□□□□ □□□ □□स□□□□ दृष्टिकोणले नेपालकै प्रमुख जिल्लाहरु मध्ये एक हो । नेपालको मानचित्रमा □□.□" □□□ □□.□□" सम्म पूवि देशान्तरमा र □□.□□" □□□ □□.□□ सम्म उत्तरी आक्षांश बिच फैलिएर रहेको यस जिल्लाको क्षेत्रफल □□□□ □□ □□.□□. □ □ □□ □□ल□□□ दक्षिणी सिमानामा भारत पदछ भने उत्त□□ □ल□□□, प्यूठानर रोल्पा जिल्लाहरु पदछन् □ त□□□□ □□f □□□□□□□ प्यूठान र अघाखाँची तथा कपिलवस्त जिल्लाहरु पदछन् भने पश्चिममा सल्यान र बांके जिल्लाहरु पदछन् □ भौगोलिक रुपमा यस जिल्लामा भित्री मधेसको समथर फाँटहरु, □□ □□□रु □□□ □□□□□□□□ □□□□□□□ □□□ मध्यम पहाडहरु समेतबाट निमित दुई उपत्यकाहरु र महाभारत तथा चुरे समेतका पवतमाला रहेका छन । यि उपत्यकाहरु मध्ये उत्तरी अथात् माथिल्लो उपत्यका दाङ र दक्षिणी अथात् तल्लो उपत्यका देउखुरीको नामबाट

[illegible] उपत्यकाको रुपमा मात्र परिचित नभई एशियाकै ठूला उपत्यका मध्येको एक मानिन्छ। दाङ उपत्यका महाभारत र चुरे पहाडको बीचमा अवस्थित छ भने देउखरी उपत्यका चुरे पहाडको शृङखला बिचमा रहेको छ। जिल्लाको [illegible] (उत्तर दक्षिण) [illegible], [illegible], धामिक र आथिक मौलिकताहरु बेकेको यस दाङ जिल्लाका जेष्ठ नागरिकहरुले बृद्धबृद्धाहरुको दयनीय अवस्थालाई चुनौतिको रुपमा निराकरण गन यस आश्र[illegible] वष सम्मका बृद्धबृद्धाहरु यहाँ आश्रय लिइरहेको पाइन्छ। यो बृद्धाश्रम भित्र [illegible], असफल कथा व्यथाहरु [illegible]

४.१.१ व्यवस्थापन

[illegible]वन सदस्यहरु बनि [illegible] व्यवस्था गरिएको छ। [illegible] जना स्वास्थ्य स्वयंसेवक स्वास्थ्यकर्मी तथा [illegible] सहयोगी कायकताहरु रहे[illegible] श्रम स्थापना गनमा मुख्य भूमिका निवाह गनहरु पनि दङ्गाली वासीहरु नैहनुहन्छ। जसमासंस्थापक अध्यक्ष -समाजसेवी श्री खगराज लोहनीको नेतृत्वमा लोहनीपरिवाजनबाट प्राप्त घोराही [illegible] संस्थाको सम्पत्ति बनेको छ।[illegible] संस्थाको आन्तरिक स्रोतबाट एउटा सभाकक्षसहितको सुविधायुक्त पक्को भवन निमाण भएको छ।विद्वान [illegible] स्व. श्री टेकनाथ गौतमबाट प्राप्त घोराही नगरपालिका वडा नं.[illegible]आम्दानीबाट निशुल्क स्वास्थ्य [illegible]नगरपालिकाको सहयोग र आन्तरिक स्रोतबाट भान्साघर निमाण भईभान्सा सञ्चालनमा रहेको छ। [illegible] (हाल जिल्ला समन्वय समिति) [illegible]को सुव्यवस्था गरिएको छ।वृद्धाश्रम परिसरमा संस्थाको आफ्नै स्रोतबाट [illegible] तारबारगरि सुरक्षा व्यवस्था गरिएको छ भने [illegible] कोठे सुविधायुक्त भवनको निमाणभएको छ। [illegible] लक्ष्मीनारायणको मन्दिर निमाण भएको छ।आश्रम निवासी शुसीला घति[illegible]

□ श्री □□□शिवजीको अलग अलग मन्दिरको निमाण भएको छ ।भित्र विभिन्न जातका फलफूलहरु सहितको □□□ □क्षा□□□□□□□□त्रै □□□□, □□□□□, □□□□ □□□□ □□□□ □□□□□□□□ □□रु□□□ □□ □f□□□□ □□□ □□□□□ा□ स□□□□ रु□□ □□□□□ □श्र□ □□□ □□□प□स्रोतबाट पोखरीको निमाण गरी पयटकीय आकषणको लागि □□□□f□□□ □□स□.चागुनारायण लोहनीको सम्झनामा परिवारजनबाट भगवतीको आकषकमन्दिरको निमाण □□□□ □ स□. टङ्कादेवी खड्काको सम्झनामा पति जगतबहादर खड्का, □□□ □□□□□□□□ □□□ □□□ मदना खड्काद्वारा मुख्य प्र□□द्वा□ □□□□□ □□□□ □ □□□-शुल्क स्वास्थ्य शिविर अन्त□□□ □□□□□ □□□ □□□□□□□□ □□□□□, □□ल□□ □□स्वास्थ्यकायालय, □□□□ त□□□□□□ □□□□अन्य संघसंस्थाहरुको सहयोगमा प्रत्येकशनिवार निशुल्क स्वास्थ्य शिविर बृद्धाश्रममै सञ्चालन भइरहेको छ, जसमाप्रत्येक शनिवार □□□□ □□□ जना सम्मको संख्यामा नियमित रुपमा बृद्धहरुलेसेवा पाइरहेका छन् ।बृद्धबुद्धाहरुको सम्मान कायक्रम सञ्चालन पनि भइरहेका छन् ।मुट्ठीदान संकलन भइरहेको छ ।बृद्धहरुलाई घरमै बसेर रमाउन सघाउने छोरा बुहारीलाई कतव्य पालन उपहारसम्मान कायक्रम जारी □□□ □□□□□ □ध□□□श्वे□ □□.□ □□□ □त□□ □□□□□□ □□□ □ □□□ □द्धा□नागरिकसचेतना अभियान सञ्चालन भइरहेको छ ।दाङ जिल्लाका सबै स□□□□ □□हरुमा पहँच नभएका वृद्धवृद्धाहरुका लागि निःशुल्क स्वास्थ्य□□ □□□□□उद्देश्य लिएको यस संस्थाले □□ल□□□ □□ □□□□□□□□ □द्धा □□र्म उपक्षेत्रीय अस्पताल दाङका वरिष्ठ चिकित्सकहरुको □□□□□ □□□□ल□ स□स्थ□ □□□ □□□गाउँसम्म पुन्याउने क्रम जारी छावृद्धवृद्धाहरु एबम् परिवारजनलाई बिभिन्न घरहरुमा □□ □□□ □□थ बनाऔ भन्ने परामश दिईन्छाआश्रम□□ □□□ □द्धा□द्धा□रु□ □□□□ □□रा सुरुवाल र महिलाहरुका लागि □□□रु□□□ □□ □□□ □□□□, ब्लाउज पछ्यौरा उपलब्ध गराइन्छ ।□श्र□ त□□स□□□□□ □□□□□ □□□ □□ □□श□□ □□□ त□□□□□□विराजको उपस्थिति गराइन्छ । एम्बुलेन्स सेवा पनि आवश्यक परेमा □□□□□□ गरिन्छ|

□श्र□ □□त्र □द्धा□द्धा□रु□□ जम्मा गन वा बोलाउन परेमा संस्थाको कायालयसचिव आफै गएर समाएर ल्याउन पन हन्छ । किनकी यस आश्र□□ □□श्र□ □□□□□□□द्धबृद्धाहरु दृष्टिबिहिन र अपाङ्ग □□□□ □□□□ □□□ □□□□□ □□□न□□□□□□ □ □□□□ □\□ □□□ □□□□ □□स□ □ □□□□□ □ पटक खाना खुवाउनेव्यवस्था □ ।समाजसेवी तथा धामिक भावनाले विभिन्न व्यक्तिहरुले समय समयमाबृद्धहरुलाई मौसम अनुसारको फलफूल र □□□□□ □□□□□ (□□□) □□ □□□□ □□□□ □द्धा□रु□□ □□□ □□□□□ □□ □□नेले व्यवस्थापनको स्वीकृति लिनु □□□ □□श्र□□ □□□□□□□ □□□□□□न□□ □□□ □□ वषसम्मका छन् । उमेर सम्बन्धी आधिकारिक

प्रमाणकोअभावले गदा यत्ति नै हो भनेर किटान गन सकिँदैन । उनीहरुको सम्झना रुपमा मान्नुपन स्थिति [illegible]द्य[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]श्र[illegible] बृद्धबृद्धाहरु ल्याई दिने अनु[illegible] [illegible] [illegible], [illegible]रु, [illegible]रु, परिवारहरुको चांप बढ्न थालेपछि यहाँ बस्ने आश्रितहरुलाईपरिचयपत्रको व्यवस्था गरिएको छ । परिचयपत्र भएकाहरुलाई मात्र बृद्धाश्रममाबस्ने, [illegible]ने सुविधा दिइन्छ । यस्तो परिचय[illegible]त्र [illegible] [illegible] रु[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]आश्रितहरुको स्वास्थ्यलाई विचार गरेर हरेक दिन [illegible] खुवाउने गरिन्छ भने आश्रम भित्र पनि [illegible] स्थानीय गाई पाल्ने गरिएको छ । यी [illegible]रु[illegible] प्राप्त नभएमा मात्र दूध खरिद गन गरिन्छ ।आश्रितहरुलाई ताजा हरियो सागसब्जी तथा तरकारी खुवाउने उद्देश्यले समय अनुसार केही तरकारी खेती पनि आश्रम भित्रै गरिने गरिएको छ ।

४.१.२ जनशक्ति

बृद्राश्रमको व्यवस्थापन तथा सञ्चालन गन नासु [illegible] रु[illegible] [illegible] जनाको दरबन्दी रहेको छ । स्वास्थ्य सेवाको लागि [illegible], [illegible] स्[illegible]स्थ[illegible] स्[illegible] स्वास्थ्यकर्मी, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible]त्र [illegible]

४.२तथ्याङ्कको व्याख्यारविश्लेषण

वृद्धवृद्धाहरूको समाजमा के कस्तो अवस्था रहेको छ भनेर यस अध्यायमा विश्ले[illegible] सोहीअनुसार तथ्याङ्कहरूलाई तालिका सूचिमा राखिएको छ। यस अध्यायमा आश्रमबासीका प्रकार, [illegible], [illegible], [illegible]क्षि[illegible] [illegible]स्[illegible], [illegible] [illegible]स्[illegible], [illegible] [illegible]स्[illegible], [illegible] [illegible]स्[illegible], स्[illegible]स्थ[illegible] [illegible], पारिवारिक अवस्था, [illegible]श्र[illegible] [illegible], वृद्धाश्रममा आउनुपन कारणहरु, प्र[illegible], [illegible]द्ध[illegible]द्धा[illegible]रु[illegible], [illegible], [illegible]द्य[illegible] [illegible]स्[illegible], [illegible]श्र[illegible], [illegible]स्[illegible] [illegible] चित्र सूचिद्वारा उल्लेख गरिएको छ। यस अध्यायमा जेष्ठ नागरिक सरोकार केन्द्रद्वारा सञ्चालित द्रौपदा कुमारी लक्ष्मी नारायण वृद्धाश्रमका वृद्धवृद्धाहरुको बारेमा उनीहरुको धारणा लिई सामाजिक आथिक अवस्थाबारे तथ्याङ्क प्रस्तुतीकरण गरी निम्नानुसारको विश्ले[illegible]

४.२.१.आश्रमबासीका प्रकार

बृद्धावस्था भनेको यस्तो अवस्था हो जहाँ पुगिस[illegible] क्र[illegible] [illegible]।शरीर अशक्त र कमजोर हँदैजाने हँदा बाँको [illegible] रू[illegible] [illegible] [illegible]च्नुपन हन्छ । शरीर शिथिल बन्दै गएपछिअरुको सहयोगको अपेक्षा गरेका बृद्धबृद्धाहरुले आशा गरे अनुसारको सहयोग नपाएपछि असुरक्षित र एक्लो भएको महसूस गरी आश्रयको खोजीमा आश्रममा आउनुस्वभाबिक [illegible] द्धाश्र[illegible] आएका वृद्धवृद्धाहरूको शारीरिक अवस्थाको प्रकार निम्न बमोजिमको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं२.आश्रमबासीका शारीरिक अवस्थाको प्रकार

क्र सं	विवरण	पुरुष	महिला	जम्मा	प्रतिशत
[illegible]	दृष्टि[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	बोल्ननसक्ने	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

स्रोतः स्थलगत प्रतिवेदन २०७५

माथिको तालिकाले वृद्धाश्रमभित्र धैरे किसिमका वृद्धवृद्धाहरूआश्रय लिएको देखिन्छ। यहाँ [illegible] [illegible]का वृद्धवृद्धाहरू रहेका छन्[illegible] श्र[illegible] [illegible]जसमा दृष्टिविहीन [illegible] प्र[illegible], [illegible] प्र[illegible] [illegible] प्र[illegible], वृद्धवृद्धाहरूले यहाँ आश्रय लिएको देखिन्छ। [illegible] वृद्धाश्रममा आश्रय लिन आउने वृद्धवद्धाहरु शारिरीक रुपले अशक्त,अस्वस्थ तथा निरिह रहेका छन् [illegible]

४.२.२ वृद्धवृद्धाहरुको जात जाति

विभिन्न जातजाति तथा धमालम्बीहरुको संगमस्थलको रुपमा [illegible] ष्ट्र [illegible] ।त्यसैले यस आश्रममा पनि बिभिन्न जातजातिका बृद्धवृद्धाहरु रहेको पाइन्छ । जातजातीका आआफ्ना मूल्य [illegible] विभिन्न पक्षहरूमा प्रभाव पादछ। अध्ययन क्षेत्रमा रहेको [illegible]

तालिका नं ३वृद्धवृद्धाहरुको जात जाति

क्र सं	जात जाति	थर		संख्या	प्रतिशत(%)	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
			[illegible]	[illegible]	[illegible]	
			[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	क्षेत्री	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
			[illegible]	[illegible]	[illegible]	
			[illegible]	[illegible]	[illegible]	
			[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
			[illegible]	[illegible]	[illegible]	
			[illegible]	[illegible]	[illegible]	
			[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
			[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
जम्मा				[illegible]	[illegible]	[illegible]

स्रोतः स्थलगत प्रतिवेदन २०७५

वृद्धाश्रम भित्र आश्रित रहेका वृद्ध वृद्धाहरु जात जातियताको अध्ययन गदा[illegible] [illegible] प्र[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] क्षेत्र[illegible] [illegible] प्र[illegible] देखियो भने तेस्रोमा बाहन [illegible] प्र[illegible] वृद्ध वृद्धाहरु [illegible] प्रतिशत र अन्यमा [illegible] वृद्धाश्रम दाङ जिल्लाको घोराही नगरपालिकाको[illegible] रहेकोले दाङ जिल्ला वरिपरि रहेका थारु समुदा[illegible]

[illegible] दाङ जिल्लामा थारु [illegible] रु [illegible] वृद्धवृद्धाहरुको संख्या अन्य जातिको भन्दा बढी छ [illegible]

४.२.३ वृद्धवृद्धाहरुकोउमेर अनुसारको विवरण

समाजको स्वरुपमा आएको परिवतनले पारिवारिक स्वरुपमा पनि परिवतन ल्याएको छ ।उनीहरुको उमेर [illegible]-[illegible] बषका भएका कारण पनि यस उमेर समूहका बृद्धबृद्धाहरु धैरै भएको पाइयो । प्राय बृद्धबृद्धाहरु घरमा [illegible] मन चाहना लिएर आउने बृद्धबृद्धाहरु पाइयो। सामान्यतया कुनैपनि [illegible] बष उमेर नाघेको व्यक्तिलाई बृद्ध मान्न सकिन्छ। [illegible] पार गद गएपछि बिस्तारै कुनै पनि व्यक्ति अशक्त [illegible] कारणमा पारिवारिक बेमेल [illegible] को आथिक अवस्था नै प्रमुख रहेको देखिन्छ। बुढ्यौलीले छोप्दै गएपछि बुढेसकालमा अरुको सहाराको [illegible] बृद्धबृद्धाहरु बढी मात्रामा आश्रित ह[illegible] [illegible] वष लागेपछि वृद्धाश्रमको शरणमा गएको देखिन्छ। यस अध्ययन तालिकाबाट पनि र वृद्ध हँदै गएपछि वृद्धाश्रममा आश्रित रहनु परेको प्रष्टयाउँछ[illegible]

तालिका नं.४

वृद्धवृद्धाहरुको उमेर अनुसारको विवरण

क्र सं	उमेर	पुरुष	महिला	जम्मा संख्या	प्रतिशत(%)
[illegible]	[illegible] – [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible] -[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible] – [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible] – [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible] – [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
[illegible]	[illegible]-[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible].[illegible]
		८	११	१९	१००

जम्मा	**३९%**	**६१%**	**१००%**	

स्रोतः स्थलगत प्रतिवेदन २०७५

[illegible] वृद्धाहरुको प्रतिशत [illegible] वष समूहकाज्येष्ठ [illegible] अवस्थामा प्रवेशगदछन् । यसबाट के बुझिन्छ भने र्शारर असक्त भइ ताकत नरहेपछि सक्रिय जीवनको अवकास पछि नै वृद्धवृद्धाहरु आश्रममा आउँछन् । यस वृद्धाश्रममा रहेका वृद्ध वृद्धाहरुको लैङ्गिक विवरणलाई हेदा पुरुष [illegible] महिला वृद्धको संख्या बढि रहेको यस तालिकाले देखाउँछ। [illegible] बुढेसकालमा एक्लो बन्दै गएकाले र शारीरिक रुपले अशक्त बन्दै गएका कारण, त्यसैगरी निःसन्तानहरु, [illegible] अर्का त्याई सौतासंग मिलेर बस्न नसकेकाहरु, उनीहरुको दुव्यबहारका कारण [illegible] पाइयो। सम्पत्ति दिनु[illegible]मा घरका सदस्यहरुले नै निकालिदिएकोले र आथिक रुपमा कमजोर भएका कारण [illegible] ।

४.२.४मातृभाषाको आधारमा बृद्धबृद्धाहरुको विवरण

[illegible] आश्रममा वृद्धवृद्धाहरु के कति छन् भनेर [illegible] मा विभिन्न मातृभाषाका वृद्ध[illegible]हरु भएपनि प्रायशः नेपालीभाषा सबैले बुझ्दछन् । आफ्नो मातृभाषा उनीहरु बोल्न सक्छन् । यसको विवरण तल तालिका [illegible] ।

तालिका नं.५ मातृभाषाका आधारमा वृद्धवृद्धाहरुको विवरण

क्र सं	भाषा	संख्या	प्रतिशत (%)
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
जम्मा		१९	१००

स्रोतः स्थलगत प्रतिवेदन २०७५

[illegible] प्र[illegible] [illegible] प्रतिशत रहेका छन् । त्यसै गरि मगर भाषा बोल्ने[illegible] प्र[illegible] [illegible]यसको अथ यो हन्छ कि जुनसुकै भाषाको भएपनि बृद्धाअवस्था बढ्दै जाँदा [illegible] यस वृद्धाश्रममा आश्रय लिन आएको पाइन्छ।

४.२.५ वृद्ध वृद्धाहरुको शैक्षिक विवरण

[illegible] वृद्धवृद्धाहरू के कति साक्षर र निरक्षर छन् भनी अध्ययन गदा [illegible] जना वृद्धवृद्धाहरू साक्षर छन् भने अन्य वृद्धवृद्धाहरू निरक्षर रहेका छन्। साँकि क्षर वृद्धवृद्धाहरूमध्ये [illegible] औपचारिक शिक्षा हासिल गरी जागीर पनि खाएको पाइयो भने अन्य सामान्य साक्षर [illegible] अनुमति थिएन। पढ्न सक्ने हैसियत भएकाहरू भारत गएर पढ्ने गथ। त्यतिबेला शिक्षा सवसुलभ नभएको र सवसाधारणका छोराछोरी शिक्षाबाट बञ्चित भएको का[illegible] अधिकांस वृद्धवृद्धाहरू निरक्षर रहेको त्यहाँ आश्रित वृद्धवृद्धाहरूले बताएका छन्।

तालिका नं. ६

वृद्ध वृद्धाहरुको शैक्षिक विवरण

क्र. [illegible]	[illegible]	[illegible]	प्र[illegible] (%)
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
जम्मा		१९	१००

स्रोतः स्थलगत प्रतिवेदन २०७५

[illegible]वृद्धाहरु मध्ये साक्षर [illegible] प्रतिशत देखिन्छन् । जसमा केही पढ्न [illegible] भने केही पढ्न मात्र सक्दछन् र बाँकी [illegible] प्रतिशतवृद्धवृद्धाहरु [illegible] साक्षर भन्दा धैरैनिरक्षर वृद्धवृद्धा[illegible]वृद्दाश्रममा आउँछन्।

४.२.६ वृद्ध वृद्धाहरुको वैवाहिक स्थिति

[illegible] मानिसको सामाजिक पद निधारण हने गदछ । बृद्धबृद्धाहरुको बैबाहिक स्थितिको अध्ययन गदा एकल वृद्धवृद्धाहरुको बढी संख्या देखिनमा आश्रित अधिकांश एकल वृद्धवृद्धाहरु ([illegible]) [illegible] घरमा खानबस्न ह[illegible]दा बेसहारा र आश्रयबिहिन बन्न पुगेका यी [illegible]बृद्धाहरु आश्रमको शरणमा आएको पाइयो [illegible]पारिवारिक बेमेल, [illegible], परिवारको दुव्यवहारका [illegible] बिबाहित बृद्धबृद्धा आश्रममा आएको पाइयो भने अबिबाहित [illegible], [illegible], [illegible] पारिवारिक अशान्तिका कारण आश्रममा आएको पाइयो। [illegible]का उत्तरदाताहरुको वैबाहिक [illegible] अध्ययन गदा निम्नानुसारको अवस्था रहेको पाइयो।

तालिका नं. ७

वृद्ध वृद्धाहरुको वैवाहिक स्थिति विवरण

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible](%)
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

स्रोतः स्थलगत प्रतिवेदन २०७५

यस आश्रम भित्रको वृद्धवृद्धाहरुको विवाहित, [illegible], [illegible]बारे अध्ययन गदा [illegible] विवाहि[illegible] प्रतिशत वृद्[illegible]बाट के स्पष्ट हन्छ[illegible] विभिन्न अवस्थाहरु पार गद[illegible]सहारा खोज्दै वृद्धाश्रममा [illegible]

४.२.७ वृद्ध वृद्धाहरुको स्वास्थ्य स्थिति विवरण

वृद्धवृद्धाहरूको उमेर बृद्धिसंगै विभिन्न स्वास्थ्य समस्याहरू पनि बढ्दै जाने हन्छ। [illegible], [illegible] च्याप्ने र मानसिक रोगले सताउने वृद्धवृद्धाहरूको तुलनामा स्वास्थ्यस्थिति ठिक रहेको वृद्धवृद्धाहरूको संख्या [illegible]

तालिका नं. ८वृद्ध वृद्धाहरुको स्वास्थ्य स्थिति विवरण

क्र [illegible]	शारीरिक अवस्था	[illegible]	प्र[illegible](%)
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	क्ष[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]		[illegible]	[illegible]

स्रोतः स्थलगत प्रतिवेदन २०७५

यस आश्रम भित्र रहेका वृद्ध वृद्धाहरुको स्वास्थ्य स्थिति हेदा करिब [illegible]प्रतिशत वृद्ध वृद्धाहरु विभिन्न [illegible] प्रमुख रुप मा दम रोग वृद्ध वृद्धाहरुलाई लागेको देखिन्छ भने दोस्रोमा [illegible] प्र[illegible] क्ष[illegible] [illegible]प्र[illegible] [illegible]द्ध वृद्धाहरु पीडित देखिन्छन्। वृद्ध हदै गदा विभिन्न खालका रोगहरुबाट पिडित [illegible] जीवनयापन गन असक्षम हँदा वृद्धवृद्धाहरु[illegible] [illegible]आश्रममा रहेकामध्ये एक वृद्ध [illegible] "श्र[illegible]

[illegible]

४.२.८ वृद्ध वृद्धाहरुको आश्रममा आउनु पन कारणको विवरण

आफ्ना दाजुभाइहरुले जिम्मा लिएर बिबाह नगरिदिएको, उनीहरुले घरजम बसाउनपट्टि ध्यान नदिएका कारण अबिबाहित नै बस्नु पर्यो । सकुन्जेल घरमा सकेको [illegible] नसक्ने भएपछि अपहेलित भएर बस्न बाध्य भएपछी घर छोडी आश्रममा आएको हुँ भन्नुहन्छ एकजना आश्रित वृद्धा । अका आश्रित बृद्धका अनुसार छोरालाई भएजति सम्पत्ति दिइसकेपछि उसले वास्तागन छाडेको दुव्यबहार [illegible] श्रमका शरणमा आएको पाइयो। श्रीमानले सौता ल्याए र उनीहरुको दुव्यवहार बढ्दै गयो, आफ्नो भन्ने कोहि नभइसकेपछि बाँच्ने आधार खोज्दै वृद्धाश्रम सम्म आइपुगेको बताउनु हन्छ अर्का वृद्धा। अका बृद्ध श्रीमतीको मृत्यु पश्चात एक्लो भएको, [illegible] काम गरेर खान नसक्ने भएपछि आश्रममा आएको पाइयो । श्रीमान श्रीमती मध्ये एकको मृत्युपछि बुढेसकालमा एक्लो भई बाँच्नु बृद्धबृद्धाहरुको लागि निकै कष्टकर भएको पाइन्छ । गरी खान नसक्ने भएपछि छोराछोरीले बेवास्ता गरेको तथा उनीहरुको दुव्यवहा[illegible] नसकेकाले पारिवारमा एक्लो हदै गएको र बुढेसकालमा आफ्नाले नै बोझको रुपमा लिन थालेका कारण बृद्धबृद्धाहरु यहाँ आएको पाइयो। आश्रममा आश्रित बृद्धबृद्धाहरु के कति कारणले आश्रममा आएका रहेछन् [illegible], निम्न अनुसारका मुख्य कारणहरु देखिन्छन् ।

तालिका नं ९वृद्ध वृद्धाहरुको आश्रममा आउनु पन कारण

क्र[illegible]	[illegible]श्र[illegible]	[illegible]खं[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]न्[illegible]/श्र[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	द्ध[illegible]ष्ट[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]न्[illegible]		[illegible]	[illegible]

स्रोतः स्थलगत प्रतिवेदन २०७५

यस तालिकामा वृद्ध वृद्धाहरु आश्रममा आउनु पन कारण विभिन्न कारणबाट दु:[illegible]

[illegible] एको देखिन्छ। जसको प्रतिशत [illegible] वृद्धाहरुको बुढ्सकालको [illegible]

सन्तानले हेला गरेर पनि वृद्ध वृद्धाहरु शरण लिन आएका छन् जसकोप्रतिशत[illegible] वृद्धाहरुवृद्धाश्रममा [illegible] बाट दिक्क भई वृद्धाश्रममा शरण लिन आउनेहरुको वि[illegible] वृद्धवृद्धाहरु [illegible]

४.२.९ क्षेत्रगत आधारमा आश्रममा प्रतिनिधित्वको विवरण

[illegible]हरू वृद्धाश्रम अउनुपूव उनीहरूले बसोबास गन गरेको स्थानका आधारमा बृद्धाश्र[illegible] उनीहरूको पहँच केलाउँदा दाङमा रहेको यस वृद्धाश्रममा नजीकका तीनवटै प्रदेशबाट वृद्धवृद्धाहरू [illegible] यसबाट के देखिन्छ भने जुनसुकै प्र[illegible] वृद्धवृद्धाहरू आफ्नो घर समाज छोडेर आउनुपन अवस्था रहेको छ।

चित्र नं. १क्षेत्रगत आधारमा आश्रममा प्रतिनिधित्वको विवरण

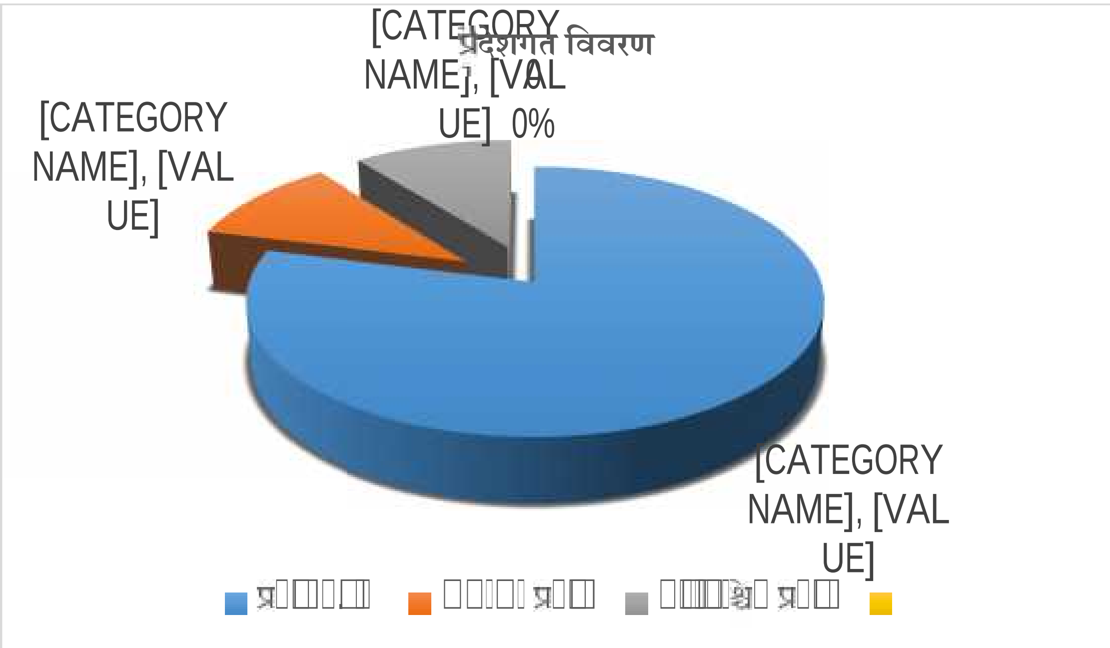

स्रोत: स्थलगत प्रतिवेदन २०७५

[illegible] हनगर प्रदेश [illegible] का ज्येष्ठ नागरिक नै वृद्धाश्रममा बढी आएको देखिन्छ । यो वृद्धाश्रम पनि प्रदेश [illegible] नै रहेको र यस क्षेत्रको विभिन्न जिल्लाहरुबाट वृद्ध वृद्धाहरुलाई आउन सजिलो [illegible] प्र[illegible] श्रि[illegible]रु [illegible] स्र[illegible] श्र[illegible] प्र[illegible] द्ध[illegible] द्धाहारु आएर यहाँ रहेको पाइन्छ[illegible] श्रितहरु मध्ये [illegible] प्र[illegible] प्र[illegible] भित्रका वृद्ध वृद्धाहरु धेरै भएपनि अन्य प्रदेसका वृद्धवृद्धाहरु [illegible]

४.२.१० घर फर्कन चाहने/नचाहने वृद्ध वृद्धाहरुको विवरण

[illegible] श्र[illegible] एउटा छुट्टै परिवार बनाइसकेको अवस्थामा यहाँ आश्रममा आश्रित वृद्ध वृद्धाहरु यहाँकै वातावरणमा रहन [illegible] द्ध] वृद्धाहरुकै विचको अन्तर सम्बन्ध राम्रो भएको छ भने एक आपसमा [illegible] प्र[illegible] द्धवृद्धाहरु आफ्नो बाँकी जिवन यहीगुजान [illegible]

चित्र नं २घर फर्कन चाहने/नचाहने वृद्ध वृद्धाहरुको विवरण

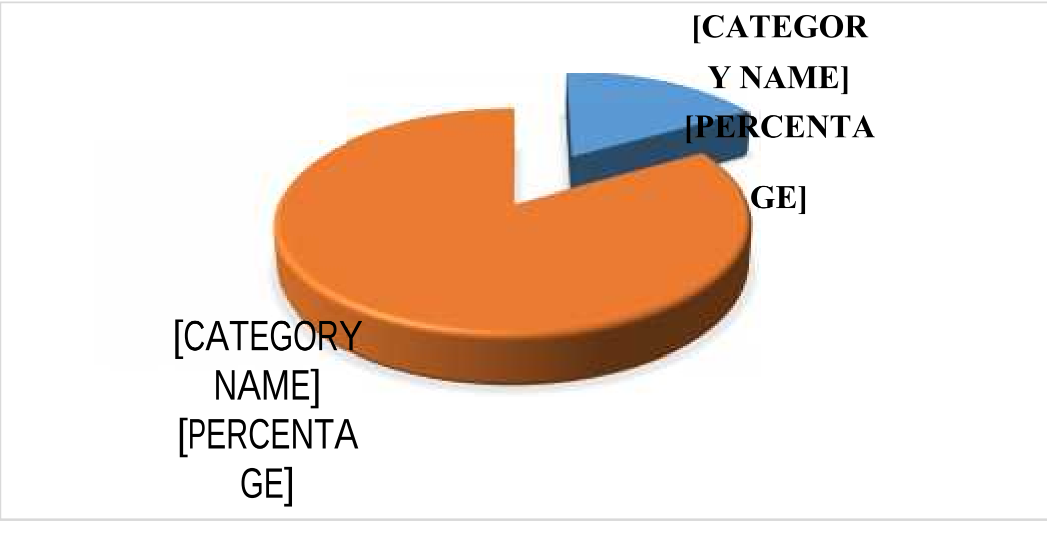

स्रोतः स्थलगत प्रतिवेदन २०७५

कुनै वृद्धवृद्धाले आफ्नो छोरो लिन आएमा घर फर्कन चाहेको बताए भने अन्य केहीले अरू वृद्धवृद्धालाई नातेदारहरूले भेटेको देख्दा आफ्नाले पनि भेट्न आए हँदो हो भन्ने चहना राख्दछन्। अतः घर फर्कन चाहनेको [illegible] % [illegible] घर फर्कन नचाहनेको संख्या [illegible]% [illegible]

४.२.११ वृद्ध वृद्धाहारुको आथिक स्थिति

बृद्धावस्था भनेको उमेर सापेक्ष अवस्था हो, [illegible] व्यक्तिपनि बृद्धावस्थामा कमजोर, रोगी तथा एक्लो हन्छ [illegible] द्धावस्थालाई अझ कष्टकर [illegible] बष उमेर पुगेपछि बुढ्यौलिले छुन्छ भने गरीब खान [illegible] आथिक स्थितिको अध्ययन गन क्रममा आश्रित वृद्ध वृद्धाहरुको पेसागत दक्षता र आम्दानीको स्रोत केलाउनु आवश्यक देखिए[illegible] आकार बारे जानकारी लिनु नेपाल जस्तो कृषिमै निभर भएको देशमा यसले विशेष महत्व राख्दछ ।

आश्रममा आश्रित व्यक्तिहरुको आथिक पक्षलाई अध्ययन गदा आश्रितहरुको अचल सम्पत्ति पनि हेनु पन हन्छ। यसरी अचल सम्पत्तिमा जग्गा जमिनको स्वामित्वको [illegible] सम्पत्तिका नाममा अलिअलि जग्गा भएपनि आफू अशक्त भएको कारण खेतीपाती गन सक्नुहन्न । श्रीमती [illegible] अशक्त हनुभयो । परिवारका अन्य कोही सहयोगी नभएको कारण वृद्धाश्रममा आउनुभयो । अझै उहाँलाई छोरा आउँछ कि भन्ने झीनो आशा छ । उहाँ भन्नुहन्छ छोरा आयो भने आश्रममा बस्दिन छोरासँगै गएर बस्छु ।

तालिका नं. १०भू-स्वामित्वको विवरण

क्र सं	भुस्वामित्व /सम्पत्ति	संख्या	प्रतिशत
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible] कट्ठा भन्दा [illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	जम्मा	**१९**	**१००**

स्रोतः स्थलगत प्रतिवेदन २०७५

[illegible]मा के देखिन्छ भने आश्रममा आश्रितहरुको जग्गा नभएको र आथिक स्थिति [illegible] । यहाँ आफ्नो जग्गा नै नहनेहरू [illegible] % [illegible] कट्ठा भन्दा [illegible] जग्गा भएकाहरु [illegible] % [illegible] भने केही जग्गा भएका तर त्यसको महत्व तिनीहरुलाई नभएको तथा उक्त [illegible] नपुग्ने देखेर जग्गा त्यसै छोडी आश्रममा आश्रित [illegible] जग्गा भएका आश्रितहरु [illegible] % [illegible] % रहेको पाइयो । बोल्न नसक्ने [illegible] % [illegible] समाजमा भइरहेको एकल परिवार प्रणालीको बिकास, [illegible] गएको आथिक अवस्था र मानिसमा आत्मकेन्द्रित हने बढ्दो प्रबृतिले गदा बृद्धबृद्धाहरु आफ्नै घर परिवारबाट एक्लिदै गएका कारण आश्रमतिर धाउन बाध्य भएको पाइयो ।

४.२.१२ आश्रित हनु अघिको पेशाको विवरण

[illegible] महिला पनि खेतीपातिको काममा पुण रुपमा संलग्न रहेको पाइन्छ । घरधन्दा सिध्याएर श्रीमानलाई खेतीपातीको काममा सघाउने गरेतापनि उनीहरुको कामलाई आय आजनको कामको रुपमा नलिने हँदा उनीहरुले आफुहरुलाई [illegible] इयो । आश्रममा आश्रित बृद्धाहरु जो गृहिणी थिए उनीहरु खेतीपातीमा पनि [illegible]

अध्ययन अनुसार पैत्रिक सम्पत्ति भएका र अन्य आयआजन भएकाहरुको जीबिकोपाजन राम्रैगरी हने [illegible] व्यापार इत्यादि [illegible] पाइयो । सो जग्गाजमिन के गनुभो भनी जानकारी राख्दा दु[illegible] – [illegible], एकजना बृद्धले भने जागीरबाट अवकाश पाएको र अका बृद्धले भने पक्षाघातबाट पीडित भएर सो जागीर [illegible] – [illegible]

[illegible] – [illegible] रुपैयाँ सम्मको आम्दानी ह[illegible]
पण्डित काम गन गरेको बताएका छन्।

तालिका नं ११आश्रित हनुअघिको पेशाको विवरण

क्र[illegible]	[illegible]	[illegible]	प्र[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
जम्मा		**१९**	**१००**

स्रोत : स्थलगत प्रतिवेदन २०७५

[illegible] आश्रितहरु ठूलो मात्रामा कृषि पेसा अँगालेर नै आश्रममा आश्रित हन आएको देखिन्छ । शरिरले काम गन भ्याएसम्म गरेका त्यसपछि अशक्त [illegible] [illegible]% [illegible]।दोस्रोमा घर व्यवहार गरुन्जेलसम्म घर [illegible] बृद्धाश्रमको [illegible]%, [illegible]%, [illegible]% [illegible]% रहेको देखियो। शारीरिक रूपले सक्षम रँहदा जुनसुकै पेशा अंगालेको भएता पनि वृद्धवृद्धा भै अशक्त भएपछि विभिन्न कारणले वृद्धाश्रमसम्म आइपुगेको देखिन्छ।

अध्याय पाँच

आश्रम जीवन सम्बन्धी अध्ययन

यस अन्तगतन आश्रममा आश्रित वृद्धवृद्धाहरुको दिनचया लगायतउनीहरुको आश्रम भित्रका विविध पक्षबारे उनिहरुकैके धारणाबाट अध्ययन गन जमर्का गरिएको छ।

५.१ बृद्धाश्रमको दैनिक जीवन

बृद्धाश्रममा आश्रित बृद्ध बृद्धाहरु प्रायशः [illegible] बजे उठिसक्ने र मन्दिर जान त्यहाँबाट बाहिर परेमा सम्बन्धित निकायमा सोधी [illegible] बजेदेखि उनीअरु पुराण कथा सुन्ने गदछन् भने हाल बृद्धाश्रममा ल्याइएका [illegible] थान टेलिभिजन निश्चित स्थानमा राखिएको र त्यसबाट आएका [illegible] गरेको पाइयो । आश्रितहरु मध्ये सुन्न सक्ने कोही बृद्ध बृद्धाहरु आश्रममा आउने आगन्तुकहरुसँग आफ्ना दुःख सुखका कुराहरु गन गरेको पनि पाइयो ।बेलुका सामान्यतया [illegible] बजेसम्म सुत्न [illegible]

५.२ बृद्धाश्रमको भोजनको व्यवस्था

अश्रितहरुलाई बिहान [illegible] सकिने गरी व्यवस्था मिलाइएको पाइयो । यसैगरी चाडपवहरुमा समेत माछा मासुकोव्यवस्था रहेको पाइयो । शाकाहारीले माछा मा[illegible] व्यवस्था गरिने गरेको पाइयो ।आश्रितहरुले खाना बारे आफ्नो धारणा प्रस्तुत गदा स्वाद एकै किसिमकोभएको, [illegible]

तालिका नं. १२भोजन सम्बन्धी धारणा

क्र सं	विवरण	संख्या	प्रतिशत
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
जम्मा		१९	१००

स्रोत : स्थलगत प्रतिवेदन, २०७५

[illegible] भन्नु पदछ भन्ने [illegible] % [illegible] भने खानाको स्वाद राम्रो बनाउन विभिन्न प्रकारकातरकारीहरु र रोटी पकाएर [illegible]ता ल्याइनु पदछ भन्नेहरु [illegible]% [illegible]

५.३ औषधी उपचारको व्यवस्था

बृद्धाश्रममा आश्रित अधिकांश आश्रितहरु विभिन्न रोगले पीडित भएको यसैस्थलगत प्रतिवेदनको [illegible] बाट पनि प्रष्ट हन्छ। यस आश्रममा औषधिउपचारको लागि [illegible] (स्वास्थ्यकर्मी)गरिएको पाइयो। आवश्यक परेको बेला डाक्टर वा कविराजलाई बोलाएर उपचार गनगरेको तथा एम्बुलेन्सको पनि सेवा समेत सञ्चालन गरिएको पाइयो। यसमा बृद्धबृद्धाहरुको धारणा बुझ्दा औषधी उपचार बृद्धाश्रम लगायत अरुले पनि सहयोग गरेकोअधिकांश बृद्ध बृद्धाहरुले धारणा व्यक्त गरेको पाइयो। औषधी उपचार व्यवस्थासम्बन्धमा अधिकांश सन्तुष्ट रहेको पाइयो।विद्वान् समाजसेवी श्री टेकनाथ गौतमबाट प्राप्त घोराही नगरपालिकाका वडान [illegible]धा सम्पन्न [illegible] कोठे भवनकोआम्दानीबाट निःशुल्क स्वास्थ्य उपचार भइरहेको छ। महिला विकास कायाल दाङऔषधी व्यवसायी संघ अन्य संघसंस्थाहरुको सहयोगमा प्रत्येक शनिवार निःशुल्कस्वास्थय शिविर [illegible]हेको छ। जसमा प्रत्येक शनिवार [illegible] सम्मको संख्यामा नियमित रुपमा आश्रम बाहिरका बद्धबृद्धाहरुले समेत सेवापाइरहेका छन्।

५.४ आश्रममा आश्रितहरु बिचको सम्बन्ध

यस आश्रममा देशको दुई विकास क्षेत्रका बृद्ध बृद्धाहरु यहा रहेको पाइएकालेउनीहरुको बीचको अन्तर [illegible] बारेमा समेत अध्ययनगरियो। बृद्ध बृद्धाहरुले विना काम आश्रम बाहिर जान नपाउने आश्रम भित्रै बस्नु पनव्यवस्थाले गदा बोल्न सक्ने र हिँडडुल गन सक्ने बृद्धहरु एक आपसमा [illegible] आपसमा सहयोग आदान प्रदान गन प्रवृत्ति रहेको पाइयो।

५.५ आश्रममा बृद्ध बृद्धाको आम्दानी

बृद्धाश्रममा आएका श्रद्धालुबाट व्यवस्थापन समक्ष सहयोग गरेको दानरकम आश्रितहरुलाई बेला [illegible]

आयस्रोत बढाउने गरेको पाइयो । केहीबृद्ध बृद्धाहरुले नेपाल सरकारबाट प्राप्त बृद्ध...त्त ... ...त्त ... ...कुराकानीको सिलसिलामा बृद्ध बृद्धाहरु बिना काम खाएर बस्ने भन्दा एक्लै ... ... न...स... ... ...लै गन सक्ने काम गरेर समय बिताउन आफूलाई शारीरिक तथा मानसिक सन्तुष्टि हने बताउँछन् ।

५.६ बृद्ध बृद्धा र आश्रम भवन

यस आश्रम भवन यसमा आश्रित बद्ध बद्धाहरुको धारणा बारेमा समेत अध्ययनगनुपन महशुस गरियो ।यस आश्रमको पश्चिम पट्टि भवनहरु रहेको र पश्चिमपट्टि रहेको भवनको लम्बाई अन्दाजी ... ... लाग्दछ साथै यस आश्रमको भौतिक पूवाधार तफ हेदा संस्थापक अध्यक्ष समाजसेवी श्री खगराज लोहनीको नेतृत्वमा लोहनी परिवारजनबाट प्राप्त घोराही नगरपालीका वडा नं. ..., ...-...-... आश्रमयोग्य जमीन ...स... ...म...त्त ... रहेछ । नेपाल सरकारको सहयोग एवम् जेयष्ठ नागरिक सरोकार केन्द्रको आन्तरिक स्रोतबाट एउटा सभाकक्ष सहितको सुविधायुक्त पक्कि भवन निमाण भएको छ ।घोराही नगरपालिकाको सहयोग र आन्तरिक स्रोतबाट भान्साघर निमाण भईभान्छा सञ्चालन छ ।वृद्धाश्रम परिसरमा आफ्नै स्रोतबाट ... ... कट्ठामा तारबार गरी सुरक्षा व्यवस्था गरिएको छ भने ... कोठे सुविधा युक्त आवासीय भवनको निमाण भएको छ । जसमा महिला वृद्धवृद्धाहरु बस्नुहन्छ ।जिल्ला विकास समिति दाङको सहयोगमा डिपबोरिङको व्यवस्था भई पानीको सुव्यवस्था गरिएको छ ।लोहनी परिवारकै सहयोगमा लक्ष्मी ... ...न... ... ... ।पुरुषहरुका लागि वृद्धाश्रममा आवास गृह ... ...ट्टि... ...च... ... ...रु... ... ... कोठे सुविधायुक्त आवासीय भवनको निमाण भएको छ ।पुरुष वृद्ध ...द्धा...रु... ... ...म... ... कोठा भएको भवनमा बस्ने पुरुष वृद्ध ...द्धा...रु... ... ... न..., हावा छिनवा हावा ओहोर दोहोर हने, प्रकाश छिन भए तापनि उनीहरुको ...खा... ...द्धि... ... ...रु...पनि हन सक्ने देखिन्छ। अर्को कुरा यहाँ आश्रितहरअधिकांश अपाङ्ग हनु ...कोही वृद्ध वृद्धाहरु दृष्टिविहीन त्यसमा पनिबुढ्यौली शरीर विरामी भइरहने भएकाले दोस्रो तलामा बस्ने पुरुषवृद्धवृद्धाहरुका लागि भयाङ चढ्न र ओलन समस्या देखिन्छ भने आश्रितहरुकोलागि आवश्यक पन सामानहरु पनि उनीहरु वस्ने कोठामा नै राख्नु पनअवस्था त हामी सबैले स्वीकानु पदछ किनकी उनीहरुका समस्या धेरै हन्छन् ... ...रु..., कोही दृष्टिविहिन, ..., ...खा... ... ..., ...रु... ... ...

□□ख□□ □□□त्त□ □□□न्□ □□□□□□ □ □स्□□त□□□□ □□□□□□ □व□□स्□□ □□□□□ □□□ □□□□□□□
बाकसको व्यवस्था हने गरी व्यवस्थित गरेर राख्नु पन उचित देखिन्छ ।

□श्र□ □□त्र □□ वटा चर्पा निमाण गरेको देखिन्छ भने नुहाउनका लागिपुरुषहरुका लागि छुट्टै वाथरुम र □□□□□□रु□□ □□□□ □ट्टै वाथरुमको व्यवस्थाभएको देखिन्छ । पानीको लागि डिप बोरिङ आश्रमको कम्पाण्ड □□त्रै□व□□स्□□□□□□ □ □ वटा ट्याङ्कीहरु निमाण भएको देखिन्छ । जसले गदा पानीको□□□स्□□ □□म्र □□□न्□□

परिसरभित्र विभिन्न जातका फलफूलहरु सहितको वृहत वृक्षरोपणका साथै□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□ □□त्र□ □□□□, फूलबारी सिचाई गनको लागिपाइपलाइन विस्तार भई हरियाली तथा पयटकीय आकषण युक्त देखिन्छ।गणेश र शिवजीको मन्दिर, लक्ष्मीनारायणको मन्दिरहरुको व्यवस्था भएकालेआश्रित वृद्ध□द्धा□रु □□□ □□□□□□□□□□□ ध्□□□, □□□, □□□ □□□□ गनअवसर तथा स्थल समेत बनेको देखिन्छ।वृद्धवृद्धाहरुको सम्मानकाय सम्पन्न भइरहेछन् ।□□□□ □ध्□□□□श्चि□ □□.□ बाट प्रत्येक बिहिबार बेलुका □ □□□□□ ज्□ष्ठ नागरिक सचेतना अभियान सञ्चालन भइरहेको रहेछ ।वृद्धहरुलाई घरमै रमाउन सघाउने छोराबुहारीलाई कतव्य □□□□ □□□□□ □म्□□□ □□□क्र□ □□□□□□□ □□□□ □□□□□ □□□□ □□ल्□□□ □□□□□□□□□□□□रू□□ □□□□ □□□□□ □द्धा□रु□□ □□□□ निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा पुरयाउने उद्देश्य लिएको संस्थाले जिल्लाका □□ □□ □□□□□ वृद्धाहरुलाई उपक्षेत्रिय अस्पताल दाङका वरिष्ट चिकित्सकहरुको सहयोगमा निशुल्क सेवा गाउँ गाउँसम्म □□□□□क्र□ □□□ □□□□ □□□□□ □

५.७ वृद्धाश्रमको संरचनागत अवस्था

ज्येष्ठ नागरिक सरोकार केन्द्र द्वारा सञ्चालित द्रौपदा कुमारी लोहनी लक्ष्मीनारायण वृद्धाश्रममा भगवान् श्री □□□, शिव र लक्ष्मीनारायणको मन्दिररहेको, □ □□□ □व□ा □□ □ □ वटा कच्चीघर भएता पनि यहाँ आश्रित □द्धा□रु □□□□□, दृष्टि□□□□, □□□□□ रु□□□ □□□□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□□□ □□□□ □□व□□□ □ कमजोर भएका कारण धमिलो देख्ने हँदा उनीहरु भन्याङ चढेर दोस्रो तलामा जानु पन वाध्यता भएकाले उनीहरुका लागि कच्ची घर भए पनि भुई तले घरको निमाण गरिनुपन आवश्यक देखिन्छ । त्यसैगरी उनीहरुको सामानहरु राख्नका लागि सुविधायुक्त दराज अथवा बाकसको व्यवस्था हनु पन पनि देखिन्छ । यसरी सबै पुरुषहरु एकै साथ टि.□□. हेरेर बस्नका लागि एउटा सानो हल जस्तो कोठाको पनिव्यवस्था हनु आवश्यक देखिन्छ । त्यस्तै सरुवा रोगीहरुका लागि छुट्टै कोठाको पनि आवश्यक देखिन्छ । खोलाको छेउमा वृद्धाश्रम

[illegible] न पुलको पनि आवश्यकता महसुस गरिएको छ तर वृद्धाश्रममा हनु पन धेरै संरचनाहरु पुगेको हँदा ज्येष्ठ नागरिक सरोकार केन्द्रमा पुरुषहरुका लागि आवश्य[illegible] पुलको व्यवस्था गन कठिनाई पन जाने देखिन्छ।

५.८वृद्धाश्रमका समस्याहरु

ज्येष्ठ नागरिक सरोकार केन्द्र द्वारा सञ्चालित द्रौपदा कुमारी लोहनीलक्ष्मीनारायण वृद्धाश्रम [illegible] पुगेका असहाय वृद्धवृद्धाहरुको आशाको केन्द्रकोरुपमा विगत [illegible] क्त,पालनपोषण तथा हेरचाह गन परिवारको कुनै सदस्य नभएका, परिवारका सदस्य भए[illegible] निजहरुको पालनपोषण नगरी अपहेलित वा उपेक्षित जीवन यापन गन बाध्यरहेका, [illegible] जीविका निवाह गन बाध्य भएका वृद्ध वृद्धाहरुकोसहाराको रुपमा रहँदै आएको यस वृद्ध आश्रमका समस्याहरु सुरुका अवस्थामा आथिकस्रोत जुटाउन समस्या परेको थियो भने हाल आएर वृद्ध वृद्धाहरुको संख्यामा वृद्धि [illegible] जना सम्मको क्षमता रहेको उक्त आश्रममा अबका लागि भवननिमाण गन, [illegible] र स्याहार संभार गनका लागि भने तत्कालै समस्या हनेदेखिन्छ।

५.९ बृद्धबृद्धा र आश्रममा कायरत कमचारीको सम्बन्ध

आश्रममा आश्रित बृद्ध बृद्धाहरु आफ्नो बुद्ध जीवन यहाँ व्यतित गरिरहेका छन् भने उनीहरुलाई खुवाउनु, [illegible], मनोरञ्जन गराउने जिम्मेवारी लिएर बसेकाका कमचारीहरुको बीचमा सम्बन्ध अध्ययन गन पन देखिएकोले यस सम्बन्धमा समेत अध्ययन गरियो।

तालिका नं. १३कमचारीहरुको आश्रितसँग सम्बन्ध

क्र सं	विवरण	संख्या	प्रतिशत
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
जम्मा		**१९**	**१००**

स्रोत: स्थलगत प्रतिवेदन, २०७५

यसमा आश्रितहरुले कमचारीहरुसँगको सम्बन्ध राम्रो छ भनेर भन्नेहरु [illegible] .[illegible]% [illegible] रु [illegible]% [illegible] ।व्यवस्थापकको व्यवहार राम्रो लाग्छ ।यही स्वग जस्तो लाग्छ [illegible] बषिय बिष्णी बि क भन्नुहन्छ "[illegible]

[illegible]“

५.१० आश्रित तथा परिवार नातेदार बीचको अन्तरक्रिया

आश्रित तथा परिवारका सदस्य तथा नातेदारहरु बीच भेटघाट बारेमा पनिअध्ययन गनु महत्वपूण देखिएकोले यस विषयमा समेत अध्ययन गरियो ।यसमा अधिकांश वृद्धवृद्धाहरूलाई उनका नातेदारहरू भेट्न [illegible]

तालिका नं. १४ आश्रित परिवार/नातेदार भेट्न आउने वा नआउने विवरण

क्र सं	विवरण	संख्या	प्रतिशत
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
जम्मा		१९	१००

स्रोतः स्थलगत प्रतिवेदन २०७५

[illegible] % [illegible] % [illegible], [illegible],[illegible]भाई कोहि नभएका वा भएका भए पनि पूण रुपमा सम्बन्ध [illegible]रूपमाविस्थापित [illegible] परेका वृद्धवृद्धा[illegible]रु [illegible]

५.११ वैयक्तिक अध्ययन

[illegible] जनाको व्यक्तिगत अध्ययन प्रस्तुत गरिएको छ । जुन उद्देश्यमूलक छनौटको आधारमा आश्रममा आश्रितहरुबाट नै [illegible] जना पुरुष आश्रित छानिएका छन् । आश्रितहरुको व्यक्तिगत [illegible] घटना अथात् उनीहरु आश्रममा आउनुपन कारण बारे बोध गराउने प्रयास गरिएको छ । यो व्यक्तिगत अध्ययन अनुसन्धान दाताको विचार वा अनुमान नभई आश्रितहरुकै भनाइको रुपमा उतारिएको छ।

५.११.१ वैयक्तिक अध्ययन नं. १

पशुपति चौधरी

[illegible] बहिनीको जन्म भएको हो । म कान्छो छोरा हुँ । मेरो जन्म साल थाहा छैन । [illegible]

[illegible] विगाहाको अन्न जिम्मेदारले ल[illegible] विगाहाको अन्न हामीले लिन्थ्यौं । दुई जना दाइहरु मरे पछि [illegible] सबै जग्गा लिए मलाई केही पनि दिएनन् । घर पनि जमिनदारको जग्गामा बनेको थियो । [illegible] कोठाको लामो घर थियो । सबै जना त्यहिँ घरमा बसेको थियौं । बुढिया पनि लडेर मरी । म एक्लो थिएँ कोही [illegible] भयो यहाँ बसेको राम्रै छ यहाँ बस्न । दिदीहरु [illegible]

५.११.२ वैयक्तिक अध्ययन नं. २

[illegible]

[illegible] लोग्नेबाट एउटा छोरो भयो । लोग्नेलाई तेरो स्वास्नी बोक्सी हो भनेर गाउँकाले कु[illegible] दिए । लाग्नेले पनि गाउँका कुरा सुनेर बोक्सी भनेर घरबाट निकाली [illegible] विवाह आफै गरेको थिएँ । श्रीमान हँदा कामको दुःख भयो [illegible] पनि मनु भयो । पछिल्ला लोग्नेको बाट पनि एउटा छोरा छ[illegible] हेरचाह केही गरेनन् अकाको घरमा काम गन थाले । धेरै वष गरे। विरामी भए खुट्टा दुख्ने रोग लाग्यो ।काम गन सकिन । [illegible] भन्ने संस्थाले यो आश्रममा ल्याइ दिएको हो । छोराको घरमा जान मन लाग्दैन। किन जाने ? [illegible] ? मलाई यही बस्न मन लाग्छ । यहाँ आएको [illegible]

५.११.३ वैयक्तिक अध्ययन नं. ३

[illegible] श्री [illegible]

[illegible], [illegible], [illegible], [illegible]

[illegible], [illegible]

[illegible] विघा जग्गा जमिन थियो । बुबाले कान्छी आमा लिए पछि पुरै जग्गा उहाँको कारणले कता गयो

[illegible]

हन्छ भनेर जमिनदारले कमाउन दिएनन् । श्रीमती [illegible]

लाग्यो । त्यसपछि पारालाइसिस रोग लाग्यो । [illegible]

त[illegible]सकारण गाउँ समाजमा बस्ने आश्रय मिलेन । एक जना ड्राइभर भतिजो केशव पुनले घोराहीमा हाल आश्रम

[illegible] सालतिर यस आश्रममा ल्याएको हो जिउ ज्यान जोगाउनका लागि यस आश्रममा

आएको हँ । रहरले होइन करले वाध्य भएर आएको हो, [illegible]

एक पटक आएको थियो । यहाँको बसाई यही नै स्वग हो जस्तो लाग्छ । यहाँको खानपिन बसाई उठाइमा कुनै

[illegible]

५.११.४वैयक्तिक अध्ययन नं. ४

[illegible]([illegible])

[illegible] ([illegible]) प्यूठान जिल्लाको वेलवास गा.[illegible]. [illegible]

[illegible]-[illegible], [illegible], [illegible]

[illegible], [illegible]

[illegible], [illegible]

निकाली दिनु भएन रे एकजना नाता पन फुपैले एउटा आँखाको जालो अलिकति निकाली दिनु भयो रे त्यही

[illegible]

[illegible]को थिएँ । सम्पत्ति मलाई केही दिएनन् ।कोही पनि अउँदैनन् मलाई पनि

[illegible]

खाए खाएनन् त्यो पनि थाहा छैन । काम गन नसक्ने भए विहे नगन रे भन्ने सुनेको थिएँ के के गरे [illegible]

।विवाह गरेको छैन । गाउँ घरमा विहे गन हो भनेर जिस्काउने गदथे । अनि गाली गरेपछि चलाउनु हँदैन यसले त

[illegible] वष भयो यहाँ आएको । यही स्वग जस्तो लाग्छ । [illegible]

[illegible], [illegible] पैसा नमस्ते सहकारीमा जम्मा गछु [illegible]

[illegible] [illegible], भाडा लाग्दैन आफूलाई चाहिएको कपडा त्यसैले किन्छु । व्यवस्थापकको व्यवहार राम्रो [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], दही खान्छु । मैले केही काम गदन ।

अध्याय छः

सारांश

[illegible] औं शताब्दीमा समेत नेपालको परिप्रेक्ष्यमा बृद्धबद्धाहरु सामाजिकसरोकारको विषय बन्न नसक्नाले समाजका ज्येष्ठ नार्गारिक प्रतिको दायित्वलाईसमाजले विस[illegible], [illegible], [illegible],मान्यतामा आएको परिवतनले परिवारमा बृद्धबृद्धाहरुको अवस्था [illegible] अनेक माध्यमबाट बृद्धाश्रममा शरण लिन आएको देखिन्छ ।[illegible] के देखाउँछ भने पढेलेखेका शिक्षित ज्येष्ठ नागरीक भन्दा अशिक्षित जो निरक्षर छन् जसले उमेरमा आफ्नो श्र[illegible],[illegible],बिभिन्न रोगहरु,[illegible] वा श्रम दिन नसक्ने [illegible] हेरबिचार गनुअवस्था आएपछि पहिले पारिवारिक [illegible] वृद्धाश्रम सम्म पुगेको देखिएको छ ।यस्ता व्यक्तिहरु जो [illegible], शारिरीक रुपले [illegible]जोरी आदि कारण ले ज्येष्ठ नार्गारिकहरु बहिष्करणमा [illegible]

यस जेष्ठ नार्गारिक सरोकार केन्द्रद्वारा सञ्चालित द्रौपदा कुमारी लोहनी लक्ष्मीनारायण बृद्ध आश्रममा आश्रित [illegible] 'बृद्धाश्रममा [illegible] होइन । देशको साधन स्रोत र काय योजनमा निभर रहन्छ ।व्यक्तिको [illegible], आथिक विकास पनि तत्काल पुरा गन असंभव छ । त्यसैले यस्ताआश्रमहरुको वृद्धि गद लगिनु पन [illegible]। जीवनको उत्तराध च[illegible]

यस आश्रममा आश्रित हन आउनुपन आथिक कारण भए तापनि सन्तानहरुले आफ्नो आमा बुबाप्रति गनुपन पालन पोषण गरेको देखिंदैन । सन्तानहरुले समेत वृद्धावस्थामा जालझेल गरी बृद्धबृद्धाहरुलाई बृद्धाश्रममा शरण लिन जानुपन स्थिति सिजना गरिदिएका छन् ।[illegible]अवस्थाको फाइदा उठाई कानुनी अवस्था अथात् सम्पत्तिमा स्वामित्वको स्थिति रहँदा रहँदै पनि बृद्धहरुलाई त्यस कुराबाट बञ्चित गराई उनीहरुलाई आश्रममा शरण लिन जानुपन स्थिति रहेको देखिन्छ।अधिकांश बृद्ध बृद्धाहरुको पति वा पत्नीको मृत्यु भएपछि

उनीहरुको अवस्था कमजोर भएको देखिन्छ । बृद्ध अवस्थामा आफूलाई एक्लो महशुस गरी उनीहरु आश्र[illegible]

[illegible]

निष्कष

[illegible] वषभन्दा कम र साठी वषभन्दा माथिको उमेरकालाई आश्रित [illegible], [illegible], [illegible] सम्पूण परिवारको कायबोझ [illegible]। खेतीपातीदेखि घरधन्दाका तमाम समस्यामा ज्येष्ठनागरिकहरु [illegible], [illegible], [illegible], पारिवारिक विखण्डन, युवाहरुको बाध्यात्मक वैदेशिक रोजगारले विस्तारै परम्परागत पारिवारिक मूल्य [illegible]उँदै छ । परम्परागत रुपमा चलिआएको वृद्धवृद्धालाई सेवा सुसार गन परम्परा, [illegible] परिवारको सामाजिक संरचना आथिक सामाजिक परिवतनका कारण तुहिँदै गएका छन् । ‘[illegible]’ भन्ने संस्कारबाट विकसित भएको नेपाली समाज बिस्तारै परिवतनमुखी हँदै गएको छ । पटक पटक [illegible]क चेतनाको स्तर त बढ्यो तर दुभाग्य वृद्धवृद्धाहरुलाई सम्मान गन संस्कार र संस्कृतिको [illegible] । फलस्वरु[illegible], [illegible], [illegible], पारिवारिक, स्वास्थ्य, [illegible], शैक्षिक स्तर, [illegible], [illegible], [illegible] विस्थापित हनपुग्ने र वृद्धाश्रममा आइपुग्दछन्।

संसारभरी नै मानिसको आयु दिनानुदिन लम्बिरहेको सन्दभमा नेपालमा पनि औषत आयु वृद्धि हदै गरेकोले वृद्धवृद्धाहरूको संख्या बढ्दै गएको छ। एकातिर मायाँ, स्नेह गरेर पारिवारिक वातावरणमा वृद्धवृद्धाहरूले बस्न पाउनुपन हक हँदाहँदै पनि विविध कारणले उनीहरू वृद्धाश्रमको शरणमा पुगेको पाइन्छ। यसरी वृद्धाश्रममा आश्रय लिनेहरू प्राय सबै जातजाती, [illegible], [illegible], शैक्षिकस्तर वा आथिक स्तरका [illegible], आथिक रूपले कमजोर र महिला बढी रहेको पा[illegible]

अब हामीले समाज विज्ञानमा आधारित भएका परम्परागत मूल्य मान्यतालाई पनि जगेना गन बेला [illegible]। नीतिगत रुपमै आफ्ना बाआमालाई माया, सद्भाव र स्नेहले पालणपोषण गन छोराछोरीहरुलाई राष्ट्रले करलगायतका सेवा सुविधामा छुट दिने र समाजले सम्मान गन परिपाटीको विकास गनुपदछ ।ज्येष्ठनागरिकहरुको ज्ञान, सीप र अनुभवलाई राष्ट्र विकास तथा समाज रुपान्तरणमा प्रयोग गनु नै आजको बुद्धिमानी हो । धन पैसा त जोले पनि कमाएकै हन्छ । तर संस्कार कमाउने मानिस कमै हन्छन् । धन पैसा र

महलको त्यतिबेला मात्र काम हुन्छ जति [illegible] केवल गुमाउनु र अरुको आशामा बाँच्नु जीवनको अवस्था हो भन्ने आम बुझाइमा व्यापक परिवतन आउन आवश्यक छ । सरकारले गन हरेक काम कारबाहीमा देशको जनसङ्ख्या बनोटमा ठूलो हिस्सा ओगट्ने ज[illegible] क्षेत्रमा सहभागी बनाउन उमेर समावेशीतालाई पहिलो प्राथमिकतामा राख्नुपदछ [illegible]क्षा, स्वास्थ्य, [illegible], [illegible] [illegible]रिक पर्छन् भन्ने कुरा विनाशकारी भूकम्पले नै झल्को दिइसकेको छ । त्यसैले प्राकृतिक प्रकोपको न्यूनीकरण र परिआयो भने सामना कसरी गन भन्ने कुराको जानकारी ज्येष्ठनागरिकहरूलाई बेलैमा दिनुपन पनि अहिलेको टड्कारो आवश्यकता भइसकेको छ । त्यसैले अब पढेर जान्नेलाई मात्रै [illegible]

वृद्धहरू समस्या होइनन्। यिनीहरूलाई समाजबाट अलग्याएर होइन, [illegible] स्वस्थ समाजको निमाणमा अग्रसर गराउन सकियोस् भन्ने उद्देश्य राख्नु आजको टड्कारो आवश्यकता रहेको [illegible]

सन्दभ सूचि

पुस्तक, पत्रिका, लेखरचनाहरूः

[illegible]. [illegible], [illegible] ([illegible]) नियतिले हैन नियतले पीडित जेष्ठ नागरिकहरू, https://www.setopati.com, [illegible]

[illegible]. [illegible], [illegible] ([illegible]) [illegible]-गाउँमा बृद्धाश्रम स्थापना र दिगो विकास कसरी गन , https://www.rajdhanidaily.com, [illegible]-[illegible]-[illegible]

[illegible]. [illegible], [illegible] ([illegible]) जेष्ठ नागरिक नागरिकप्रतिको दायित्व, https://www.rajdhanidaily.com, [illegible]-[illegible]-[illegible]

[illegible]. [illegible], [illegible]न्द्र ([illegible]) नेपाली समाज र सँस्कृतिका उपागमहरु,ज्ञानकुञ्ज प्रकाशन, [illegible], [illegible]

[illegible]. [illegible], [illegible] ([illegible]) ज्येष्ठ नागरिकको सँख्या बढ्दै, http://lokanter.com.np [illegible]

[illegible]. [illegible], [illegible] ([illegible]) नेपालमा ज्येष्ठ नागरिकको अवस्था, https://www.gorkhapatraonline.com, [illegible]-[illegible]-[illegible]

[illegible]. [illegible], [illegible] ([illegible]), नेपालमा ज्येष्ट नागरिकको अवस्था, http://gorkhapatraonline,com.np, [illegible]

[illegible]. [illegible], [illegible],([illegible]), ज्येष्ठको सम्मान बृद्धाश्रम होइन, https://www.onlinebichar.com/, [illegible], [illegible]

[illegible]. [illegible], [illegible] ([illegible]), किन हन्छ बजेटमा वृद्धभत्ताको राजनीति?,http://archive.ratopati.com/aakchaar-bhityo/58182/(visited on12 April 2019)

[illegible]. [illegible], [illegible] ([illegible]) ज्येष्ठ नागरिकका समस्या, http://www.gorkhapatraonline.com, [illegible]

[illegible]. [illegible], [illegible]([illegible]) ज्येष्ठ नागरिक लक्षित कानून त बने तर कायान्वयन प्रभावकारी भएन, https://www.ratopati.com ,[illegible]-[illegible]-[illegible]

[illegible]. [illegible] [illegible].[illegible]. ([illegible]), [illegible], [illegible], Kathmandu, Bhandari books

[illegible]. [illegible], [illegible] ([illegible]) जेष्ठ नागरिकप्रति युवा दायित्व, https://www.souryaonline com. [illegible]

[illegible]. [illegible] , [illegible] ([illegible]) ज्येष्ठ नागरिक जिउँदा इतिहास हन,[illegible] ,[illegible] February12, 2019

[illegible]. [illegible], [illegible] ([illegible]) सामाजिक न्याय र ज्येष्ठ नागरिकको समस्या, http://blog.raptisamachar.com.np , [illegible]

[illegible]. [illegible], [illegible] ([illegible]), ज्येष्ठ नागरिक महासंघ देवघाट र दाङको बृद्धाश्रम, [illegible] [http://nayayougbodh.com/news/2014/11/06/[illegible]/](http://nayayougbodh.com/news/2014/11/06/), [illegible], [illegible]

[illegible]. श्रेष्ठ, डम्बरकृष्ण ([illegible]) [illegible], [illegible], https://archive.himalkhabar.com/7586, [illegible]

[illegible]. [illegible]ट्ट, [illegible]([illegible]),नेपालमा ज्येष्ठ नागरिकको स्थिति, *अन्तरंग राष्ट्रिय समाचार*, [illegible], [illegible], [illegible]

[illegible]. [illegible], [illegible]([illegible]), [illegible], http://www.himalpationline.com/2343/, [illegible]

[illegible]. [illegible], [illegible]([illegible]), नेपालमा वृद्धवृद्धाको अवस्था र स्थिति, [illegible], http://karobardaily.com/news/idea/16129,[illegible],

[illegible]. Giddens, Anthony (2009), "Ageing", Sociology, 6th Ed, Cambridge Publication

संविधान, ऐन र नियमहरु

[illegible]. [illegible] , [illegible]
[illegible]. [illegible] , [illegible]
[illegible]. [illegible] , [illegible]
[illegible]. [illegible] , [illegible]
[illegible]. ज्येष्ठ नागरिक सम्बन्धि ऐन,[illegible]
[illegible]. [illegible] ,[illegible]([illegible])
[illegible]. [illegible], [illegible]
[illegible]. [illegible],[illegible]

काय पत्रहरु, प्रतिवेदनहरू

[illegible]. [illegible]राष्ट्रसंघबाट वृद्धहरुको लागि प्रतिपादित सिद्धान्तहरु, महिला तथा समाज कल्याण मन्त्रालय, [illegible]

[illegible]. राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगद्वारा ज्येष्ठ नागरिकका मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवधनका लागि गरिएको अध्ययन, [illegible], [illegible]

पूव शोधकायहरू

[illegible]. श्रेष्ठ, [illegible] ([illegible]), बृद्धाश्रममा आश्रित बृद्धबृद्धाहरुको सामाजिक तथा आथिक अवस्थाः पशुपति बृद्धाश्रममा आश्रित बृद्धबृद्धाहरुको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन, त्रिभुवन बिश्वबिद्यालय, [illegible] क्याम्पस समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र बिभाग अन्तगत समाजशास्त्र बिषयको स्नातकोत्तर उपाधिको आंशिक आवश्यकता पुरा गनको लागि प्रस्तुत गरिएको [illegible]-[illegible]

[illegible]. [illegible], [illegible] ([illegible]), आश्रममा आश्रित वृद्धवृद्धाहरूको जीवनशैलीको विद्यमान अवस्थाः [illegible], [illegible]–[illegible], त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक

शास्त्र संकायअन्तगत पृथ्वीनारायण बहमुखी क्याम्पस समाजशास्त्र÷□□□□□स्त्र □□□□□□ □□□□□स्त्र स्नातकोत्तर तह द्वितीय वषको आठौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत □□□-□त्र

अनुसूचीहरू

अनुसूचि - १ आश्रितहरुलाई सोधिएको प्रश्नावली

[illegible]. परिचयात्मक विवरण

[illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] :- . . . .

[illegible]

(□) [illegible] (□) [illegible]

(□) [illegible] (□) [illegible]

(□) [illegible]

[illegible] . . . .

[illegible]

(□) [illegible] (□) [illegible] (□) [illegible]

[illegible]. शारीरिक अवस्था . . . .

[illegible] . . . .

[illegible]. [illegible]. . . . .

[illegible]. [illegible] . . . .

[illegible]. [illegible] . . . .

[illegible]. [illegible] ? . . . .

[illegible]. तपाइएको आश्रम आउनु भन्दा अघि जग्गा जमिन थियो वा थिएन ?

(□) [illegible] (□) [illegible]

[illegible]. [illegible] ? . . . .

[illegible]. [illegible] [illegible], [illegible]?

(□) [illegible] (□) [illegible]

[illegible].यदि रोग रागेको छ भने तल मध्ये कुन रोगबाट पिडित हनुहन्छ ?

(□) [illegible] (□) [illegible] (□) [illegible]. (□) [illegible]

[illegible]. बृद्धाश्रमको दैनिक जीवनमा के के गरिन्छ ? [illegible]

. . . .

. . . .

□□. □□□□□रु□□□ □□□□□, □□□, दिउँसो के कस्तो खाना चिया नास्ता खुवाईन्छ ? □□□□□□□□□ □

. . . .

. .. .

□□, □□□□□□ □□□□□ □□□□ □रु□□ □□□ ?

(□) □□□□(□) स्वाद फेरिररहनुपन (□) □न्□

□□. तपाइहरुलाई यहाँ के कस्तो औषधी उपचारको व्यवस्था छ ? □□□□□□□□ □

. . . .

. . . .

□□.यहाँ तपाइको आम्दानी हन्छ कि हँदैन ?

(□) □न्□ (□) □□□□

□□. हन्छ भने के कस्तो हन्छ खुलाईदिनुहोस् ।

. . . .

. . . .

□□. तपाई यस आश्रमबाट फकन चाहनु हन्छ कि हँदैन ?

(□) □□□न्□□ (□) □□□न्□

□□. तपाइलाई तपाइको परिवार वा नातेदार भेटघाट गन आउँदछन् कि आउँदैनन् ?

(□) □ □□□(□) □ □□□□ □

□□. तपाइको र कमचारी बीचको सम्बन्ध कस्तो छ ?

(□) □□□□ (□) □□□म्रा (□) □न्□

□□. □□□□□□ □रु □□□ □न्□□ □□ ?

अनुसूचि – २बृद्धाश्रममा आश्रितहरुको परिचयपत्र

□स□□□ □□□ :

□श्र□ □□□□□त्र

□श्र□□□ □□□ :

□□ :

□□.प्र.□.:

□□□ □□:

□□□ □□□□ :

□□ल□□ :

कायालय प्रमुखको दस्तखतः

अनुसूचि ३ वृद्धाश्रमका तस्विरहरु

□. ज्येष्ठ नार्गारिक सरोकार केन्द्रको प्रवेसद्वार र भवन

□.□द्धाश्र□□ □□□

□.वृद्धाश्रममा रहेका वृद्धवृद्धाहरू बेलुकाको समयमा पेटीमा आराम गद

□वृद्धाश्रममा रहेका वृद्धवृद्धाहरू दिउँसोको समयमा वातचित गद

समाप्त